

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ἀμερικανικῆς Ὑπηρεσίας Πληροφοριῶν: «Η.Π.Α. Γεωγραφία καὶ ἀνάπτυξις τοῦ τόπου». Ἀθήναι, 1969.

Μὲ καλὰ διαλεγμένους φωτογραφίαι, μὲ σύντομα ἀλλὰ περιεκτικὰ κείμενα καὶ μὲ τόσα στατιστικὰ στοιχεῖα ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα χωρὶς καὶ νὰ γίνονται κουραστικά, ἡ Ἀμερικανικὴ Ὑπηρεσία Πληροφοριῶν ἐπέτυχεν νὰ δώσῃ σ' ἓνα κομψὸ περιποιημένον τεῦχος ἀπὸ 130 σελίδες πλήρη εἰκόνα τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν. Τίτλος του εἶναι: «Η.Π.Α. Γεωγραφία καὶ ἀνάπτυξις τοῦ τόπου».

Καὶ ἰδοὺ ἓνα δείγμα ἀπὸ τὰ περιεχόμενα αὐτοῦ τοῦ βιβλίου: Εἰς τὸ κεφάλαιον ποῦ ἔχει τὸν τίτλον «Τεχνολογία» σὲ δύο μόνον σελίδες ἐξηγοῦνται τὰ αἷτια «γιὰ τὴν μεγάλην χρῆσιν τῆς μηχανῆς, ποῦ γίνεται στὴ χώρα αὐτή». Ἀναφέρεται ὅτι πρὶν ἀπὸ ἓναν αἰῶνα ὅταν ὁ ἄποικος καὶ ἡ οἰκογένειά του περνοῦσαν πέντε χρόνια στὴν γῆ ποῦ τοὺς εἶχε δοθῆ, καλλιεργώντας τὴν καὶ ζώντας εἰρηνικά, ἡ γῆ τοὺς ἀνῆκε πιά γιὰ πάντα. Αὐτὸ ἀπέτέλεσε τὴν ἀπαρχὴ τῶν μεγάλων μισθῶν στὶς Ἠνωμένες Πολιτεῖες, γιὰτὶ ἀνάγκαζε τοὺς ἐργοδοτοῦστας στὴν πόλιν νὰ πληρῶνουν μεγάλους μισθοὺς· ἐὰν δὲν ἐπλήρωναν μεγάλης τύχῃ στὶς ἀγνωστοὺς ἐκτάσεις τῆς δύσεως... Τὸ ἴδιο ἴσχυεν καὶ γιὰ τὸν γεωργὸν ποῦ ἤθελε βοήθεια στὴ δουλειά του: ἔπρεπε νὰ πληρῶσῃ καλὰ... Ἔτσι ἡ ἐργασία ἐπληρῶνετο τόσο ἀκριβὰ, ποῦ οἱ βιομήχανοι ἀλλὰ καὶ οἱ κτηματῖαι εἶχαν ἀπόλυτη ἀνάγκη ἀπὸ μηχανήματα, γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ κάνουν καλὰ τὴν δουλειά τους...

Ἡ μεγάλη χρησιμοποίησις καλῶν μηχανῶν εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα νὰ γίνῃ ὁ κάθε ἐργάτης καὶ ὁ κάθε ἀγρότης πρὸ παραγωγικός. Ὅταν ἔφθασεν τὸ σημεῖον ὅπου δὲν ὑπῆρχε πιά καμμία πιθανότης γιὰ ἐδαφικὴ ἐξάπλωσιν τῆς δραστηριότητος τῶν Ἀμερικανῶν μέσα στὴ χώρα τους, δηλαδὴ ἐδῶ καὶ πενήντα χρόνια, οἱ μηχανεὶς εἶχαν ἤδη ἀνοίξει νέους ὁρίζοντες γιὰ τὴν δημιουργικὴ δράσιν τοῦ πληθυσμοῦ...».

H.M.E.

Ἀντ. Ν. Δαμασκηνίδου: Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, «Τὸ πρόβλημα τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἰδία τῆς τεχνικῆς ἐξεταζόμενον ἀπὸ οικονομικῆς ἀπόψεως», Θεσσαλονίκη 1968 (ἀνάτυπον) σελ. 67.

Τὸν 18ο αἰῶνα ὁ Ζὰν Ζὰκ Ρουσσὸ ἐπρέσβευεν ὅτι ὁ ἀποτελεσματικώτερός πολέμιος τῆς κακίας, τοῦ φθόνου τῆς ἀχρειότητος, τῆς ἀπληστίας καὶ τῶν ἄλλων ἐπωνύμων καὶ ἀνομιῶν ἠθικῶν διαστρεβλώσεων ἦτο ἡ Παιδεία. Σήμερα ἡ πείρα ποῦ συσσωρεύθηκε ἔκτοτε δὲν ἀφήνει περιθώρια γιὰ τόσο ἀφελεῖς ἀπλουστεύσεις καὶ ἡ σχέσις παιδείας καὶ ἠθικῆς τελειώσεως παίρνει τὴν μορφή ἄλλης, δυσεξήγητης καὶ τραγικῆς ἀντινομίας. Ἐνῶ ὅμως οἱ φιλοσόφοι ἔγιναν πάρα πολὺ μετριοπαθεῖς ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀποτίμησιν τῶν ἀγαθῶν καὶ ἐξανθρωπιστικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐκπαιδεύσεως, στοὺς κύκλους τῶν οικονομολόγων ἐνεφανίσθη μετὰ τὸν τελευταῖον Παγκόσμιον πόλεμον ἰσχυρότατον ρεῦμα ποῦ ἀποδέχεται μὲ τὸν φανατισμὸ τῶν ἐγκυκλοπαιδιστῶν τὴν ἄποψιν ὅτι ὁ καλύτερος πολέμιος τῆς ἀνείκειας τῆς ὑπαναπτύξεως καὶ τῆς πενίας εἶναι ἡ ἐκπαίδευσις. Ὅπαδὸς αὐτῆς τῆς τάσεως ἀπὸ τοὺς πρὸ πι-

στούς και ένθουσιώδεις είναι και ό καθηγητής κ. Δαμασκηνίδης. Και όφειλούμε νά όμολογή-
 -σουμε ότι από τις άναγωγές και τις άναλύσεις, τά δεδομένα και τά στοιχεία, τούς στοχα-
 -σμούς και τις τεκμηριώσεις πού φιλοξενούνται στό σύντομο και περιεκτικό μελέτημά του κερ-
 -δίζει κανείς τήν έντύπωση ότι οί οικονομολόγοι έχουν πιά πολλούς λόγους από τούς ήθο-
 -λόγους νά ύποψιάζονται βάσιμα ότι τό επίπεδο εϋημερίας κάθε χώρας έξαρτάται σέ ένα
 συντριπτικό ποσοστό από τήν στάθμη και τήν επάρκεια του έκπαιδευτικού της συστήμα-
 -τος, με όλες τις συνεπακόλουθες άρχές πού προκύπτουν από τήν άποδοχή αυτής τής
 Α.Ι Ν. προτάσεως.

Παναγιώτου Β. Δερτιλή : «Ό Άριστοτέλης ως Οικονομολόγος» (Άνάτυπον έκ
 του περιοδικού «Σπουδαί» τής Α.Β.Σ.Π, τόμ. ΙΘ', τεϋχ. 4), Άθήναι, 1969, σελ. 24.

Ό συγγραφέυς, καθηγητής τής Δημοσίας Οικονομίας και Δημοσιονομικής Νομοθε-
 -σίας τής Σχολής Νομικών και Οικονομικών Έπιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης,
 είναι γνωστός τόσο δια τό έπιστημονικό έργο του όσο και δια τήν συγγραφική του
 δραστηριότητα. Κατά συνέπειαν δέν είναι εύχερες νά προβή τις εις κρίσεις, άλλα μόνον εις
 παράθεσιν τών κυριωτέρων σημείων, άτινα οϋτος παραθέτει εις τήν ύπ' αυτού δοθείσαν
 όμιλίαν εις τήν Πάντειον Άνωτάτην Σχολήν Πολιτικών Έπιστημών, έν τώ πλαίσίω του
 προγράμματος όμιλιών του Άριστοτελείου Συμποσίου (27-30 Μαΐου 1969), με θέμα
 «Ό Άριστοτέλης ως Οικονομολόγος».

Παρά τήν άρχικήν επιφύλαξιν, δέν νά έξαρθούν και έν προκειμένω ή χαρακτηρίζουσα
 τόν Συγγραφέα - Όμιλητήν, κατά τήν παράθεσιν τών άπόψεών του, πρωτοτυπία εις τήν
 συναγωγήν συμπερασμάτων. Άξιόλογος επίσης είναι ή σαφήνεια διατυπώσεως τών σκέψεων,
 ό λογικός εϊρμός διαρθρώσεως τής ύλης και ή πλουσία βιβλιογραφική θεμελιώσις.

Μη παραγνωρίζω τήν όλην συγγραφικήν δρᾶσιν του Άριστοτέλους, ό σ. προσ-
 -παθει και άπεικονίζει εις γενικάς γραμμάς τήν οικονομικήν σκέψιν του μεγάλου τούτου Οίκο-
 -νομόλου. Εις τήν συναγωγήν ταύτην προβαίνει κυρίως και έκ τών έργων του Άριστοτέλους
 «Πολιτικά» και «Ήθικά Νικομάχεια». Έν προκειμένω, προσπαθει και άνευρίσκει τās δι-
 -εσπαρμένās εις πολλά σημεία τών συγγραφών οικονομικάς ιδέας του Σταγειρίτου, εις τās
 όποιās, παρά τό γεγονός ότι εύρίσκονται άναμειγμένα και άλλα ιδέαι, και δη περι τής
 ήθικης, τής κοινωνιολογίας και τής πολιτικής, ένυπάρχει πλούσιον ύλικόν, επί του όποιου
 έβασίσθησαν αι σύγχρονοι οικονομικοί διδασκαλία.

Άρχικώς, ό καθηγητής κ. Δερτιλής συμφωνεί με τās ύπό τών διαφόρων Οικονομο-
 -λόγων κατά καιρούς διατυπωθείσας άπόψεις, ότι ό Άριστοτέλης είναι ό πρωτοπόρος τών
 άρχών, αίτινες θεμελιώνουν τήν οικονομικήν σκέψιν. Αί διατυπωθείσαι ύπ' αυτού άπόψεις
 έπηρέασαν, μάλιστα, και τόν θεωρούμενον ως πατέρα τής Οικονομικής Έπιστήμης Α. Smith
 ώς και τούς μετέπειτα Οικονομολόγους, η οικονομολογήσαντας συγγραφείς.

Προσδιορίζω τās άπόψεις του Άριστοτέλους, έν σχέσει με τό αντικείμενον τής
 Οικονομικής, ό Συγγραφέυς έντοπίζει τάυτας εις τās έννοιάς περι πλούτου και παραγωγής,
 προβαίνει δε εις τήν διατύπωσιν τής γνώμης, ότι ό Άριστοτέλης άκολουθεί τήν μέθοδον τής
 οικονομικής άναλύσεως, μη παραλείπων και τήν μέθοδον τής μακροοικονομικής θεωρήσεως
 τής οικονομίας.

Αί περι του νομίσματος άπόψεις του Άριστοτέλους, δέν περιορίζονται μόνον εις σαφή
 διατύπωσιν τών τριών λειτουργιών αυτού, άλλα προεκτείνονται και εις τās ιδιότητας, αι όποια
 και σήμερα άποδίδονται εις αυτό. Η βαρυσήμαντος συμβολή του Σταγειρίτου περι τήν
 κατανόησιν τών λειτουργιών του νομίσματος είναι κατά τόν συγγραφέα αι ύπ' αυτού δια-
 τυπωθείσαι άπόψεις περι τής θεωρίας τής αξίας (χρήσεως και άνταλλαγής).

Διερευνών ό κ. Καθηγητής τήν περαιτέρω συμβολήν του Άριστοτέλους εις θέματα και
 κλάδους τής οικονομικής επιστήμης, έντοπίζει τήν μελέτην του εις τήν άρχικήν θέσην, τήν όποιαν
 έλαβεν ό Άριστοτέλης έν σχέσει πρὸς τήν συσσώρευσιν του πλούτου, τήν σκοπιμότητα τής
 δουλείας, τήν κοινκτημοσύνην, τήν λειτουργίαν του νόμου τής προσφοράς και ζητήσεως,

τόν δανεισμόν κλπ. Ἐπίσης, ἐξάιρεται ἡ συμβολή του ὡς πρὸς τὴν διάκρισιν τῶν παραγωγικῶν μέσων καὶ τὴν σημασίαν τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς. Δὲν παραλείπει, ὁμῶς, ὁ κ. Δερτιλῆς νὰ παραθέσῃ καὶ τὰ ἀσθενῆ σημεῖα τῆς Ἀριστοτελείου συμβολῆς εἰς τὴν Οἰκονομικὴν ἐπιστήμην. Οὕτως ἐντοπίζονται, τόσοσιν ἡ κατὰ τρόπον μὴ συστηματικῶν ἐξέτασις τῶν στοιχείων τῆς παραγωγῆς, ὅσον καὶ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης δὲν ἀπασχολήθη μὲ τὰ θέματα τῆς διανομῆς καὶ καταναλώσεως.

Κατὰ τὸν Καθηγητὴν κ. Δερτιλῆν, ὁ Ἀριστοτέλης χαρακτηρίζεται ὡς τὸ πρόσωπον, ἐξ οὗ ἐκκινεῖ ἡ οικονομικὴ ἀνάλυσις. Λαμβάνει δὲ οὗτος τὸν τελικὸν τίτλον, ὄχι μόνον τοῦ πρωτοπόρου, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιστήμης, ὡς ἀρχικὸς εἰσηγητῆς τῆς ἐννοίας τῆς οικονομικῆς ἀναλύσεως. Εἰς τὸν Α. Smith, ἐξ ἄλλου, ἀποδίδεται τελικῶς ὁ τίτλος τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Κλασσικῆς Σχολῆς.

Παν. Χαρ. Μαυράκης

Ἑθνικῆς Στατιστικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἑλλάδος: «Στατιστικὴ Ἐπετηρὶς», 1968. Ἀθῆναι, Ἐθνικὸν Τυπογραφεῖον, 1969.

ὑπὸ τῆς Ἑθνικῆς Στατιστικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἑλλάδος ἐξεδόθη ἡ «Στατιστικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Ἑλλάδος, 1968», περιλαμβάνουσα 283 ἐν συνόλῳ πίνακας, εἰς τοὺς ὁποίους δίδεται εἰς στατιστικὰς σειρὰς ἡ ἐξέλιξις τῶν βασικῶν οικονομικῶν καὶ κοινωνικῶν μεγεθῶν τῆς χώρας. Εἰδικώτερον, εἰς τὸ δημοσίευμα περιλαμβάνονται στοιχεῖα ἀναφερόμενα εἰς τὸ ἔδαφος καὶ κλίμα τῆς χώρας, εἰς τὴν κατάστασιν, κίνησιν, μετανάστευσιν καὶ ἀπασχόλησιν τοῦ πληθυσμοῦ καὶ εἰς τὴν δημοσίαν ὑγείαν, τὴν κοινωνικὴν ἀντίληψιν—ἀσφάλισιν, τὴν παιδείαν καὶ τὴν δικαιοσύνην. Ἐπὶ πλέον, ἡ «Στατιστικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Ἑλλάδος, 1968» περιλαμβάνει μεγέθη περὶ τῆς οἰκοδομικῆς κινήσεως, τῆς κινήσεως τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου τῆς χώρας, τῆς τουριστικῆς καὶ ταξιδιωτικῆς κινήσεως, τῆς κινήσεως τῶν μεταφορῶν καὶ ἐπικοινωνιῶν καὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς γεωργικῆς, κτηνοτροφικῆς, μεταλλευτικῆς καὶ βιομηχανικῆς παραγωγῆς. Εἰς ἰδιαίτερα κεφάλαια περιλαμβάνονται στοιχεῖα περὶ τῆς κινήσεως τῶν δημοσίων οικονομικῶν, τῆς χρηματοδοτήσεως τῶν παραγωγικῶν κλάδων τῆς οικονομίας, τῆς ἐξελίξεως τοῦ δείκτου τιμῶν χονδρικῆς πωλήσεως καὶ τιμῶν καταναλωτοῦ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος καὶ τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν. Εἰς εἰδικόν, τέλος, κεφάλαιον δίδονται στοιχεῖα περὶ τῆς ἐξελίξεως ἐπιλεγέντων οικονομικῶν καὶ κοινωνικῶν μεγεθῶν ξένων χωρῶν ἐν συσχετίσει πρὸς τὰ ἑλληνικὰ δεδομένα.

A.I.N.

Ἑθνικῆς Στατιστικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἑλλάδος: «Ἐρευνα ἐπὶ τῆς διαρθρώσεως καὶ κατανομῆς τῆς ἀμοιβῆς τῶν ἐργατῶν εἰς τὴν βιομηχανίαν-βιοτεχνίαν», 1966, Ἀθῆναι, 1969, σελ. 55, σχ. 4ον.

Ἐπακόλουθον τῶν μεταβολῶν, αἱ ὁποῖαι συντελοῦνται εἰς τὸν χώρον τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας καὶ συγκεκριμένως τῆς συνεχῶς διαφοροποιουμένης συμμετοχῆς εἰς τὸ συνολικὸν προϊόν ἐνὸς ἐκάστου τῶν τομέων τῆς οικονομίας, εἶναι ἡ ἀναδιάρθρωσις τῶν συντελεστῶν παραγωγῆς εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν χώρον τῆς παραγωγῆς.

Ἡ διαφορῆτικὴ δυναμικότης ποῦ χαρακτηρίζει ἕκαστον τομέα ἢ κλάδον καὶ αἱ νέα μέθοδοι ποῦ χρησιμοποιοῦνται, ὀδηγοῦν εἰς τὴν βαθμιαίαν μετατόπισιν ἱκανῶν μεγεθῶν τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, ἀπὸ τὸν ἕνα τομέα ἢ κλάδον εἰς τὸν ἄλλον, δημιουργουμένης οὕτω μιᾶς νέας ὑποστάσεως τῆς οικονομίας.

Ἡ ἐν λόγῳ μετατόπισις ἐκφράζει (πέραν παντὸς προσανατολισμοῦ) τὴν δυνατότητα ὑποδοχῆς συντελεστοῦ τῆς παραγωγῆς, ἀπὸ πλευρᾶς μεγεθῶν ἀφ' ἐνὸς καὶ ποιοτικῆς προσσαρμογῆς ἀφ' ἑτέρου. Ἐνῶς, ἡ παραλλήλως, ἡ κατὰ τρόπον μηχανιστικὸν ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς ἀμοιβῆς τῶν συντελεστῶν (πέραν τῶν παρεμβολῶν κοινωνικῆς σκοπιμότητος) ὀφείλεται εἰς τὴν ἐν λόγῳ διαδικασίαν τῆς μετατοπίσεως.

Ἡ ἀλήθεια τῶν διαρθρωτικῶν αὐτῶν μεταβολῶν δημιουργεῖ μέγιστον οικονομικὸν ἐν-

διαφέρουν, όπως ούτως ή άλλως δὲ καὶ κοινωνικὸν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν συντελεστὴν «ἐργασία» καὶ μάλιστα ἀπὸ ἄποψιν διαρθρώσεως καὶ κατανομῆς τῶν μισθῶν καὶ ἡμερομισθίων.

Ἡ Ἑθνικὴ Στατιστικὴ Ὑπηρεσία, κατόπιν ἐρεύνης καὶ μὲ στοιχεῖα ἀναφερόμενα εἰς τὸν Ὀκτώβριον τοῦ ἔτους 1966, παρουσιάζει ὠρισμένα χαρακτηριστικὰ δείγματα τῆς διαρθρώσεως καὶ κατανομῆς τῶν μισθῶν καὶ ἡμερομισθίων τῶν ἐργατῶν τῆς μεταποιησῆς (βιομηχανίας-βιοτεχνίας).

Ἡ ἐρευνα διενεργήθη ἐπὶ καταστημάτων ἀπασχολούτων ἄνω τῶν 10 ἀτόμων κατὰ μέσον ὄρον, ἐτησίως. Τὰ προκύψαντα ἐκ τῆς ἐρεύνης ἀποτελέσματα ἔχουν ὡς ἑξῆς :

1. Συνολικὸς ἀριθμὸς ἐργατῶν. Ἡ ἐρευνα ἐκάλυψε περὶ τὰς 202.000 ἐργάτας. Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω συνόλου, τὸ δείγμα περιέλαβεν 29.000 περίπου άτομα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ 62% ἀντιστοιχεῖ εἰς τοὺς ἄρρενας καὶ τὸ 38% εἰς τὰς θήλειους.

Εἰς τὴν κατὰ κλάδον ἀνάλυσιν τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ ἐργατῶν, ἡ μεγαλύτερα συγκέντρωσις αὐτῶν ἐντοπίζεται εἰς τοὺς κλάδους ὑφαντουργίας (20%), εἰδῶν διατροφῆς (14%), κέντρωσις αὐτῶν μεταφορικῶν μέσων (8%) καὶ μὴ μεταλλικῶν ὀρυκτῶν (7,30%). Εἰς τοὺς ἄρρενας, ἡ μεγαλύτερα συγκέντρωσις ἀπασχολήσεως διαπιστοῦται εἰς τοὺς κλάδους μεταφορικῶν μέσων (12,8%), εἰδῶν διατροφῆς (11,9%), ὑφαντουργίας (9,7%), μὴ μεταλλικῶν ὀρυκτῶν (9,7%) καὶ μηχανῶν καὶ συσκευῶν (7,3%). Ὅσον ἀφορᾷ τὰς θήλειους, ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι 65% αὐτῶν συγκεντρῶνται εἰς 3 μόνον κλάδους, ἤτοι ὑφαντουργίας (36,9%), εἰδῶν διατροφῆς (17,4%) καὶ εἰδῶν ἐνδύσεως-ὑποδήσεως (10,3%).

α) Καθ' ὁμάδας ἡλικιῶν τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν ἐργατῶν, τὸσον εἰς τοὺς ἄρρενας ὅσον καὶ εἰς τὰς θήλειους ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν ὁμάδα ἡλικιῶν 25-44 (51% ἄρρένων καὶ 44% θηλέων). Ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι 42% τῶν θηλέων εἶναι ἡλικίας κάτω τῶν 25 ἐτῶν, ἐνῶ τὸ ἀντίστοιχον ποσοστὸν τῶν ἄρρένων εἶναι μόνον 23%.

β) Κατὰ βαθμὸν ἐιδικεύσεως, τὸ ποσοστὸν τῶν ἐιδικευμένων ἄρρένων ἀνέρχεται εἰς 41%, ἐνῶ τῶν θηλέων εἰς 17%. Ἀντιθέτως, τὰ ποσοστὰ τῶν ἡμιειδικευμένων σχεδὸν συμπίπτουν (30% εἰς τοὺς ἄρρενας καὶ 31% εἰς τὰς θήλειους). Ἀξίον σημειώσεως εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ἐκ τοῦ ὅλικοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐιδικευμένων ἐργατριῶν, ποσοστὸν 68% ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸν κλάδον εἰδῶν ὑφαντουργίας.

Μέσος ὄρος ἐβδομαδιαίων ἀκαθαρίστων ἀποδοχῶν ἐργατῶν

Ὁ γενικὸς μέσος ὄρος τῶν ἐβδομαδιαίων ἀκαθαρίστων ἀποδοχῶν ἐργατῶν ἀνέρχεται εἰς 559 δρχ. Τῶν ἄρρένων ὁ μέσος ὄρος εἶναι 669 δρχ., τῶν δὲ θηλέων 379 δρχ. Ἡ μεγίστη τιμὴ (963 δρχ.) τῶν μέσων ἀποδοχῶν τῶν ἄρρένων ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸν κλάδον ἐκτυπώσεων-ἐκδόσεων, ἡ δὲ ἐλαχίστη (468 δρχ.) εἰς τὸν κλάδον ἐπίπλων.

Μέσοι ὄροι ὠριαίων ἀμοιβῶν ἐργατῶν

Ὁ μέσος ὄρος τῶν ὠριαίων ἀμοιβῶν τῶν ἄρρένων ἐργατῶν ἀνέρχεται εἰς 14,43 δρχ., τῶν δὲ θηλέων εἰς 8,84 δρχ. Εἰς τοὺς ἄρρενας ἐργάτας, ἡ μεγίστη τιμὴ (21,13 δρχ.) τῶν μέσων ὠριαίων ἀμοιβῶν ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸν κλάδον ἐκτυπώσεων-ἐκδόσεων, ἐνῶ ἡ ἐλαχίστη (11,28 δρχ.) εἰς τὸν κλάδον ἐπίπλων, ὡς καὶ εἰς τὰς μέσας ἐβδομαδιαίας ἀποδοχάς. Γενικώτερον, αἱ μέσαι ὠριαῖαι ἀμοιβαὶ ἐργατῶν ἀκολουθοῦν τὰς αὐτὰς τάσεις, ὡς αἱ μέσαι ἐβδομαδιαίαι, ἀλλὰ μὲ ἀσθενεστέραν ἐντάσιν.

Ἐπίσης, αἱ μέσαι ὠριαῖαι ἀμοιβαὶ, κατὰ βαθμὸν ἐιδικεύσεως, παρουσιάζουν τὰς αὐτὰς τάσεις, ἀλλὰ ἀσθενεστέρας, ὡς αἱ μέσαι ἐβδομαδιαίας ἀποδοχαί. Εἰδικώτερον, οἱ ἡμιειδικευμένοι ἄρρενες λαμβάνουν, ὠριαίως 12% περισσότερα τῶν ἀνειδικευτῶν καὶ οἱ ἐιδικευμένοι 45%. Εἰς τὰς θήλειους, αἱ ἡμιειδικευμένα λαμβάνουν 7% περισσότερα τῶν ἀνειδικευτῶν καὶ αἱ ἐιδικευμένα 18%. Οἱ «νέοι» ἄρρενες λαμβάνουν τὰ 46% τῶν ἀνειδικευτῶν καὶ αἱ θήλειαι τὰ 65%.

Αἱ ὠριαῖαι ἀποδοχαί (εἰς δολλάρια), ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν μεταποιητικὴν βιομηχανίαν, εἰς τὰς ἀνεπτυγμένας χώρας (στοιχεῖα 1965) ἀνέρχονται: Ἡν. Πολιτεία 2,61, Μ. Βρετανία 1,23, Δυτ. Γερμανία 1,03, Ἰταλία 0,62, Γαλλία 0,61, Πολωνία 0,52 καὶ (*Ἑλλάς 0,48, τιμαὶ 1966).

Ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν ἐν λόγῳ τιμῶν διαφαίνεται, ὅτι αἱ ἀποδοχαί εἰς τὴν

*Ελλάδα τείνουν να φθάσουν τα επίπεδα εκείνα, των ανεπτυγμένων χωρών.

Οί κλάδοι που άπασχολούν τὸ μεγαλύτερον εργατικὸν δυναμικόν, εἶναι τῶν ὑφαντικῶν εἰδῶν 40.488 άτομα καὶ τῶν μεταφορικῶν μέσων 16.135. Τὸ ἰδιάζουν εἰς τοὺς ἐν λόγῳ κλάδους εἶναι ὅτι, εἰς μὲν τὸν πρῶτον, τὸ ποσοστὸν τῶν γυναικῶν ὑπερτερεῖ ἐναντι τῶν ἀνδρῶν (28.332 ἐργάτριαι, 12.146 ἐργάται), ἐνῶ εἰς τὸν δεῦτερον, ὁ ὅποιος θεωρεῖται νέος κλάδος, ἡ συμμετοχὴ τῶν γυναικῶν εἶναι ἐλαχίστη—μόλις 142, τοῦ συνολικοῦ, σχεδὸν τῶν άπασχολουμένων, καλυπτομένου ὑπὸ ἀνδρῶν (15.993).

Εἰς τοὺς μέσους ὅρους ἐβδομαδιαίων ἀκαθαρίστων ἀποδοχῶν παρουσιάζονται αἱ ἐξῆς δυναμοποιήσεις μεταξύ κλάδων δραστηριότητος καὶ φύλου :

Ἡ μεγίστη τιμὴ τῶν μέσων ἀποδοχῶν τῶν ἀρρένων (963 δρχ.) ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸν κλάδον ἐκτυπώσεων-ἐκδόσεων, ἡ δὲ ἐλαχίστη (468 δρχ.) εἰς τὸν κλάδον ἐπίπλων. Ἡ μεγίστη τῶν γυναικῶν (502) ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸν κλάδον μεταφορικῶν μέσων. Αἱ ὑψηλότεραι ἀποδοχαὶ (908 δρχ.) καὶ εἰς τὰ δύο φύλα ἀντιστοιχοῦν εἰς τὸν κλάδον βασικῶν μεταλλουργικῶν προϊόντων, ἐνῶ τῶν ἀνδρῶν εἰς τὸν ἴδιον κλάδον, αἱ ἀποδοχαὶ ἀνέρχονται εἰς 915 δρχ. Ἐν συνεχείᾳ, ἀκολουθοῦν οἱ κλάδοι παραγῶγων πετρελαίου καὶ ἄνθρακος μὲ 769 δρχ., χημικῶν προϊόντων μὲ 748 δρχ. καὶ κλάδοι λοιπῶν εἰδῶν μὲ 824 δρχ. (ἀποδοχαὶ ἀνδρῶν).

Ἐπίσης, ἡ μεγίστη τιμὴ (κατὰ κλάδον δραστηριότητος, φύλον καὶ ὁμάδας ἡλικιῶν) δι' ἀμφοτέρα τὰ φύλα (1.197 δρχ.) ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸν κλάδον ἐκτυπώσεων-ἐκδόσεων (καὶ διὰ τοὺς ἄνω τῶν 45 ἐτῶν). Διὰ μὲν τοὺς ἄρρηναις αἱ ἀποδοχαὶ εἰς τὸν ἴδιον κλάδον, ἀνέρχονται εἰς 1.305 δρχ., διὰ δὲ τὰς θήλεις εἰς 503 δρχ.

Αἱ ἀκαθάριστοι ἐβδομαδιαῖαι ἀποδοχαί, διὰ τοὺς ὑπηρετούντας ἄνω τῶν 21 ἐτῶν εἰς τὴν ἐπιχειρήσιν καὶ διὰ τὰ δύο φύλα, ἀνέρχονται κατὰ κλάδον δραστηριότητος εἰς 1.002 δρχ., κλάδος μηχανῶν καὶ συσκευῶν, ἐκτὸς ἠλεκτρικῶν, 1.014 δρχ., κλάδος ποτῶν 1.029 δρχ., κλάδος χημικῶν προϊόντων 1.052 δρχ., κλάδος μεταφορικῶν μέσων 1.141 δρχ., κλάδος προϊόντων ἐκ μὴ μεταλλικῶν ὀρυκτῶν 1.300 δρχ., κλάδος ἐκτυπώσεων-ἐκδόσεων 1.367 δρχ., κλάδος ξύλου καὶ φελλοῦ.

A. A.

Σ π υ ρ ῖ δ ω ν ο ς Κ. Ζ ε υ γ α ρ ῖ δ ο υ : «Ἡ διεύρυνσις τοῦ ἐμπορικοῦ κόστους» Ἔκδοσις Ἐταιρείας Μελετῶν Ἀναπτύξεως. Ἀθῆναι 1969, σελ. 218.

Σημαντικὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὸν ἐπιχειρηματικὸν κόσμον τῆς χώρας προσφέρει ἡ Ἐταιρεία Μελετῶν Ἀναπτύξεως διὰ τῆς ἐκδόσεως καὶ εὐρυτέρας διαδόσεως τῆς διδακτορικῆς ἐργασίας τοῦ κ. Σπ. Ζευγαρίδου, ἡ ὁποία εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὴν ἀκριβῆ σύλληψιν καὶ ἀντικειμενικὴν ἐπιμέτρῃσιν τοῦ ἐμπορικοῦ κόστους. Τὸ ἐμπορικὸν κόστος, ἔννοια πολλὰκίς συγχομένη μὲ τὸ παραγωγικὸν κόστος ἢ πλειστάκις στερουμένη τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν φορολογικῶν καὶ τῶν ἀγορανομικῶν ἀρχῶν, ἀπὸ πλευρᾶς ὀρθολογικῆς ἀξιολογήσεως τῶν ἀποτελεσμάτων χρήσεως πάσης ἐπιχειρηματικῆς μονάδος ἐνέχει κρισιμωτάτην σημασίαν καὶ εἶναι πρὸς τιμὴν τοῦ συγγραφέως, ὅτι κατορθώνει διὰ τῆς μονογραφίας του νὰ προσδῶσῃ εἰς τὰς ἀναλύσεις του βαθμὸν σαφηνείας, αἰχμαλωτίζοντα τὸν ἀπαιτητικὸν ἀναγνώστην καὶ διαφωτίζοντα κατὰ τρόπον τελεσίδικον σειρὰν ἀμφισβητουμένων ζητημάτων. Ὁ περιορισμὸς τῆς χρήσεως μαθηματικῶν συμβόλων εἰς τὰ ὅρια τοῦ ἀπολύτως ἀναγκαίου καὶ ἡ μορφοποίησις πολυπλόκων ποσοτικῶς συσχετίσεων διὰ τῆς ἐκλογικευμένης ἀναφορᾶς εἰς συγκεκριμένα ἀριθμητικὰ παραδείγματα προδίδουν τὴν συνεχῆ μέριμναν τοῦ κ. Ζευγαρίδου νὰ μὴ ἀνατινάσῃ τὰς γεφύρας ἐπικοινωνίας, μὲ τὸ κοινὸν τὸ ὅποῖον καλεῖται νὰ ἐπωφεληθῇ ἐκ τῶν πορισμάτων τῆς ἐρευνητικῆς του προσπαθείας τὰ θέματα τοῦ ἐντοπισμοῦ τοῦ οὐδετέρου σημείου τοῦ κύκλου ἐργασιῶν καὶ τῆς ἀνευρέσεως τῶν ὑπαρχουσῶν συναρτήσεων μεταξύ οὐδετέρου σημείου ἀφ' ἑνὸς καὶ μεταβολῆς σταθερῶν δαπανῶν, ἀναλογικῶν δαπανῶν καὶ τῆς ὑφισταμένης ἀναλογίας πωλουμένων εἰδῶν ἀφ' ἑτέρου, διευκρινίζονται τόσον ἐξαντλητικῶς, ὥστε ἀβιάστως νὰ δύναται νὰ παρακολουθήσῃ κανεὶς βάσει ποίων ὑπολογισμῶν θὰ ἐδίδοτο ὀριστικὴ ἀπάντησις εἰς τὸ φλέγον ἐρώτημα περὶ ὑπάρξεως ἢ μὴ ἀνεκμεταλλεύτων περιθωρίων μεγεθύνσεως τοῦ ἐμπορικοῦ κέρδους. Ἐν ἐκ τῶν ὠραιότερων καὶ πληρεστέρων κεφαλαίων τοῦ

τῶν ἐκδοτικῶν Τραπεζῶν, ἀντὶ διαχρονικῆς καὶ διατοπικῆς πανοραματικῆς ἀπόψεως, ἡ ὁποία ἴσως νὰ κεῖται ἐκεῖθεν τοῦ ἀνθρώπινως ἐφικτοῦ. Δ. Μ.

Ἐν δὲ ῥέει Κίνη: «Ἡ περιφερειακὴ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις εἰς τὰ πλαίσια τοῦ Πενταετοῦς Προγράμματος Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως 1966 - 70». Ἐκδοσις τοῦ Κέντρου Προγραμματισμοῦ καὶ Οἰκονομικῶν Ἐρευνῶν. Ἀθήναι, Ὀκτώβριος 1966, σελ. 145.

Ἡ μελέτη αὐτὴ (περιορισμένης κυκλοφορίας) ἐγένετο εἰς τὰ πλαίσια τῆς ἐργασίας περιφερειακοποιήσεως τοῦ καταρτισθέντος Πενταετοῦς Προγράμματος Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως 1966 - 1970. Ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς μελέτης εἶναι ἡ περιφερειακὴ κατανομὴ τῶν στόχων καὶ τῶν μέσων τοῦ Ἐθνικοῦ Βιομηχανικοῦ Προγράμματος, διὰ τὴν χάραξιν μιᾶς συνεποῦς πολιτικῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως καὶ πρὸς ὑποβοήθησιν τῆς ἐργασίας συνθέσεως καὶ ἐλέγχου τῆς συνεπειᾶς τῶν ἐπὶ μέρους περιφερειακῶν προγραμμάτων.

Πρὸς πραγματοποίησην τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ ἐγένετο ἡ ἐπεξεργασία διαφόρων κριτηρίων, βάσει τῶν ὁποίων ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐπιλογὴ τῶν βιομηχανικῶν κλάδων, οἱ ὁποῖοι δύνανται ἢ ἐνδείκνυνται νὰ ἐπεκταθοῦν εἰς ἐκάστην περιφέρειαν. Οὕτω, καθορίζεται τὸ ἐνδεικνυμένον πρότυπον περιφερειακῆς κατανομῆς τῶν βιομηχανικῶν δραστηριοτήτων, ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζεται ἡ προτεινόμενη περιφερειακὴ κατανομὴ τῶν στόχων καὶ τῶν μέσων τοῦ Προγράμματος διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας.

Ἐν ἀρχῇ εἰς τὴν μελέτην αὐτὴν ἐξετάζεται ἡ ὑφισταμένη περιφερειακὴ διάρθρωσις τῆς βιομηχανικῆς δραστηριότητος, ἐρευνῶνται αἱ βάσεις τῆς πολιτικῆς διὰ τὴν περιφερειακὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας καὶ διατυποῦνται ὠρισμένοι προκαταρκτικαὶ προτάσεις σχετικῶς μὲ τὸ πρότυπον τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως.

Ὡς προέκυψεν ἐκ τῆς ἐρεύνης τῆς περιφερειακῆς διάρθρωσεως τῆς βιομηχανίας τὸ 50% τῆς συνολικῆς βιομηχανικῆς δραστηριότητος εὐρίσκεται συγκεντρωμένον εἰς τὴν περιφέρειαν Ἀττικῆς. Τοῦτο, βεβαίως, δὲν σημαίνει ὅτι ἡ Ἀττικὴ ἔχει ἀναπτυχθῆ ὑπερμέτρως βιομηχανικῶς. Ἡ περιφερειακὴ διάρθρωσις τῆς βιομηχανίας δὲν φαίνεται, εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων, ὅτι εἶναι ἀσυνεπὴς πρὸς τὰ συγκριτικὰ πλεονεκτήματα τῶν περιφερειῶν, κατὰ περιπτώσιν. Διαπιστοῦται ὅμως, ὅτι τὸ μόνον φυσικὸν πλεονέκτημα τῆς περιοχῆς Ἀθηνῶν εἶναι ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς περιφέρειας, ἐνῶ οἱ λοιποὶ συντελεσταὶ βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως εἶναι ἐπικτήματα πλεονεκτήματα αὐτῆς. Τοῦτο σημαίνει ὅτι, διὰ τῆς βελτιώσεως τῶν συγκοινωνιακῶν ὁρων καὶ διὰ τῆς ἐφαρμογῆς καταλλήλου βιομηχανικῆς πολιτικῆς, εἶναι δυνατόν νὰ μεταβληθῆ ἡ ὑφισταμένη κατάστασις ὑπὲρ ὠρισμένων ἐπαρχιακῶν βιομηχανικῶν κέντρων. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀποτυχίαν τῆς μέχρι σήμερον πολιτικῆς τῶν κινήτρων. Πρὸς διαπίστωσιν τοῦ συγκριτικοῦ πλεονεκτήματος ἐκάστης περιφέρειας διὰ βιομηχανικὴν ἀνάπτυξιν, ἐχρησιμοποιήθησαν διάφορα κριτήρια, βάσει τῶν ὁποίων κατατάσσονται αἱ περιφέρειαι εἰς τρεῖς κατηγορίας, 1. Περιφέρειαι ἄνευ προοπτικῶν ἀναπτύξεως «σοβαρᾶς» βιομηχανίας (Ἰόνιοι Νῆσοι, Νῆσοι Αἰγαίου, Ἡπειρος, Θράκη καὶ Κρήτη). 2. Περιφέρειαι μὲ «σχεδὸν εὐνοϊκὰς» προοπτικὰς σοβαρᾶς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως (Πελοπόννησος, Στερεὰ Ἑλλάς καὶ Θεσσαλία). 3. Περιφέρειαι μὲ «εὐνοϊκὰς» προοπτικὰς (Ἀττικὴ καὶ Μακεδονία).

Τὸ ὑπὸ τῆς μελέτης προτεινόμενον πρότυπον περιφερειακῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως περιλαμβάνει: 1) τὴν δημιουργίαν ἐνὸς πλήρους καὶ συνεποῦς δικτύου ἀστικῶν συμπλεγμάτων, 2) τὴν ἴδρυσιν καλῶς ὀργανωμένων βιομηχανικῶν περιοχῶν καὶ 3) τὴν ἐπιλογὴν μικροῦ καὶ μεσαίου μεγέθους συγχρόνων βιομηχανικῶν μονάδων διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν καθυστερημένων περιφερειῶν.

Περαιτέρω γίνεται ἡ ἐπιλογὴ τῶν πρὸς ἀνάπτυξιν βιομηχανικῶν κλάδων εἰς ἐκάστην περιφέρειαν βάσει τοῦ συγκριτικοῦ πλεονεκτήματος αὐτῆς. Ἡ ἐπιλογὴ διευκολύνεται διὰ τῆς κατατάξεως τῶν βιομηχανικῶν κλάδων ἀναλόγως τῶν χωροταξικῶν αὐτῶν ἀπαιτήσεων καὶ ἀναλόγως τοῦ προβλεπομένου ρυθμοῦ ἀναπτύξεως ἐκάστου κλάδου. Ἐν συνεχείᾳ καταμένονται εἰς τὰς ἐπὶ μέρους περιφέρειας οἱ στόχοι τοῦ Προγράμματος διὰ τὴν βιομηχανικὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας καὶ διερευνῶνται αἱ ἐπιπτώσεις, ἐκ τῆς κατανομῆς αὐτῆς, ἐπὶ τῆς οἰκονο-

μίας μιᾶς ἐκάστης τῶν περιφερειῶν. Ὁ προβλεπόμενος μέσος ἐτήσιος ρυθμὸς ἐξελίξεως τοῦ προ·όντος ἐκ τῆς μεταποιήσεως θὰ εἶναι σημαντικὸς εἰς ὅλας τὰς περιφέρειαις, θὰ κυμανθῆ παρὰ δὲ μεταξύ 9% (εἰς τὰς Ἰονίους Νήσους) καὶ 12% περίπου (εἰς τὴν περιοχὴν Ἀττικῆς). Παρὰ τὴν προβλεπομένην ἀξιόλογον βελτίωσιν τῆς παραγωγικότητος τῆς ἐργασίας εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν περιφερειῶν, θὰ ἐξακολουθήσουν νὰ ὑφίστανται σημαντικαὶ περιφερειακαὶ διαφοραὶ εἰς τὸ ὕψος αὐτῆς. Ἡ μικρότερα παραγωγικότης προβλέπεται ὅτι θὰ σημειωθῆ εἰς τὴν Θράκην, ὑπολογιζομένη μόλις εἰς τὸ 50% τῆς παραγωγικότητος εἰς τὴν περιοχὴν Ἀττικῆς κατὰ τὸ ἔτος 1970. Ὁ μέσος ρυθμὸς αὐξήσεως τῆς ἀπασχολήσεως εἰς τὴν βιομηχανίαν προβλέπεται ὅτι θὰ κυμανθῆ μεταξύ 1,75% εἰς τὴν περιοχὴν Ἀττικῆς, καὶ 3,6% εἰς τὴν λοιπὴν Στερεὴν Ἑλλάδα καὶ Εὐβοίαν. Ὑπολογίζεται ἐπίσης ποία θὰ εἶναι ἡ ἐξέλιξις τῆς βιομηχανικῆς ἀπασχολήσεως εἰς τὰ σπουδαιότερα κέντρα ὡς καὶ ἡ ἐπίδρασις τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως ἐπὶ τῆς ἀστικοποιήσεως τοῦ πληθυσμοῦ. Ἐκ τῆς προτεινομένης περιφερειακῆς κατανομῆς τῶν βιομηχανικῶν ἐπενδύσεων, ἡ ὁποία εἶναι συνεπὴς πρὸς τὴν κατὰ περιφέρειαν προβλεπομένην μεταβολὴν τῆς βιομηχανικῆς δραστηριότητος, προκύπτει ὅτι, τὸ 59% ἀπὸ τῶν βιομηχανικῶν ἐπενδύσεων θὰ λάβῃ χώραν εἰς τὴν περιοχὴν Ἀττικῆς. Ἀξιόλογος θὰ εἶναι ἐπίσης ἡ συμμετοχὴ τῆς Μακεδονίας εἰς τὰς ἐπενδύσεις, (17%), λόγω τῆς ἐγκαταστάσεως καὶ ἐπεκτάσεως ἀξιολόγων βιομηχανικῶν συγκροτημάτων.

Ὡς πρὸς τὰ μέτρα πολιτικῆς διὰ τὴν περιφερειακὴν βιομηχανικὴν ἀνάπτυξιν προτείνεται ὁ διαφορισμὸς αὐτῶν κατὰ περιφέρειαν καὶ κλάδου βιομηχανίας συμφώνως πρὸς τὸ προτεινόμενον πρότυπον περιφερειακῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως.

M.

Ἰωάννου Ν. Ζηροτύρη (ὁμοτίμου Καθηγητοῦ τῆς Κοινωνιολογίας ἐν τῇ Ἀνωτάτῃ Βιομηχανικῇ Σχολῇ Θεσσαλονίκης): «Ἡ διαφήμιση ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ ἀποψη καὶ ἐπίδρασή της». Θεσσαλονίκη, 1969.

Ἡ σύγχρονη διαφήμιση ἔγινε ὄντως ἕνα πρόβλημα, πού ἐρευνᾶται πολύμερα καὶ πολὺ πλευρα. Ὁ κ. Ζ. ἐξετάζει τὸ φαινόμενο ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ ἀποψη καὶ ἐπίδρασή του. Στὴν ἀρχὴ κάνει μιὰ σύντομη ἀναδρομὴ στὸ παρελθὸν καὶ κατόπιν ἔρχεται στὴν ἐποχὴ μας, κατὰ τὴν ὁποία ἡ διαφήμιση πῆρε διαστάσεις κοινωνικοῦ φαινομένου. Μᾶς παρουσιάζει τὶς ἀρχικὰς αἰτιάσεις κατὰ τοῦ φαινομένου τῆς διαφημίσεως, ὅταν δηλαδὴ αὐτὴ ἄρχισε νὰ ἐπιδρᾷ πέρα ἀπὸ τὰ ὅρια τοῦ οικονομικοῦ καὶ παραγωγικοῦ πεδίου τόσο, πού σπουδαῖοι καὶ ὀνομαστοὶ τῆς Κοινωνιολογίας καὶ τῆς Οἰκονομίας μελετηταὶ νὰ φτάσουν στὸ σημεῖο νὰ χαρακτηρίζον τὴ διαφήμιση ὡς λείπρα. Ὡστόσο, παρὰ τὶς ἀντιδράσεις, ἡ διαφήμιση ἀπλώθηκε καταπληκτικὰ σ' ὅλοκληρὴ τὴ γῆ.

Ὁ συγγραφεὺς παρουσιάζει τοὺς σπουδαιότερους λόγους τῆς διογκώσεως τοῦ φαινομένου, οἱ ὁποῖοι εἶναι λόγοι τόσο ψυχολογικοὶ, ὅσο καὶ ἀπόρροια τοῦ βιομηχανικοῦ καὶ τεχνικοῦ πνεύματος, πού κυριαρχεῖ σήμερα καὶ βάζει τὴ σφραγίδα τοῦ ἐπάνω στὴν ὀργάνωση τῶν κοινωνιῶν μας καὶ διαποτίζει τὸν ψυχικὸ καὶ πνευματικὸ κόσμον μας, τὴ σκέψη μας, διαμορφώνει τὴν ψυχολογία μας.

Σὲ συνέχεια ὁ κ. Ζ. μᾶς παρουσιάζει τοὺς κοινωνικοὺς κινδύνους, πού προκύπτουν ἢ μποροῦν νὰ προκύψουν ἀπὸ τὴν ὑπερτροφία καὶ τὴν χωρὶς κοινωνικὴ εὐθύνη ἀπὸ τὸ πεδίο τῆς ἀγορᾶς καὶ τῆς πωλήσεως στὸ ψυχοπνευματικὸ καὶ ἠθικὸ πεδίο μετατιθέμενη διαφήμιση. Ἀναλύει κατὰ σύντομο, ἀλλὰ παραστατικὸ τρόπο τοὺς κοινωνικοὺς κινδύνους τῆς ἀπασχολήσεως αὐτῆς τέχνης, πού ὅπου ἀπουσιάζει ἡ συνείδηση τῆς κοινωνικῆς εὐθύνης ἀπὸ τοὺς παράγοντες τῆς δὲν διαφωτίζει, ἀλλὰ παραπλανᾷ τὸ κοινόν, τοῦ ξυμπᾶ κατὰ ἀσυνεῖδο τρόπο τὴ βουλμία, τὸ ἀποπλανᾷ καὶ τὸ διαφθείρει, αἰχμαλωτίζει τὸ ὑποσυνείδητο τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸν κάνει ἄκριτο σὲ θέματα καὶ προβλήματα πέρα ἀπὸ τὴν ἀγορὰ καὶ τὴν κατανάλωση. Ἄρπάζει τὴν ἀτομικὴ ἐλευθερία, ἐξαιτίας τῆς συγχύσεως πού προκαλεῖ. Ὁδηγεῖ τὸ ἀτομὸ ὡς τὸν ὑπνωτισμὸ ἢ τοῦ καλλιεργεῖ τὴν ἐπιτολαιότητα, τοῦ φτωχαινεῖ τὴ συναισθηματικὴ ζωὴ του. Ὁδηγεῖ στὴ μαζοποίηση καὶ συνθηθεῖ τὸν ἀνθρώπον ν' ἀκολουθεῖ χωρὶς δικὴ του σκέψη τὶς χτυπητὰς φράσεις καὶ τὶς μεγάλες καὶ εὐκολες ὑποσχέσεις. Τὸν φτάνει ὡς τὸ σημεῖο

της πνευματικής και ψυχικής αιχμαλωσίας, ως την ήθικη κατάπτωση, που μπορεί να έγκυμονή τεράστιους κοινωνικούς κινδύνους.

Ώστόσο, τονίζει ο σ., ότι θα ήταν άσύνετο να κάνει κανένας κριτική έναντι της διαφημίσεως, αφού σήμερα δεχόμαστε την οικονομική και πολιτική ελευθερία. Όταν όμως αυτή ή ελευθερία κινδυνεύει από την χωρίς όρια διαφήμιση ή από την εκφυλισμένη ή άρρωστημένη μορφή της, τότε θα πρέπει να διαπιστώνονται οι κίνδυνοι, να γίνεται κριτική και να ανακόπτεται ή φθοροποιός επίδρασή της.

Κανένας δεν μπορεί να κατηγορήσει τη διαφήμιση σαν αντικοινωνικό φαινόμενο, όταν αυτή κρατιέται μέσα στα όρια, όταν άποκτᾶ συνείδηση της δυνάμεώς της και θέτη στον έαυτό της άπαιτήσεις κοινωνικής ευθύνης και ήθικῆς έμφρσίσεως, όταν τὸ περιεχόμενό της έχει σχέση με την ἀλήθεια, όταν έκτελῆ τὸν κοινωνικό ρόλο τοῦ διαφημιστοῦ, όταν προσανατολίζει πρὸς τὸ ὠφέλιμο, πρὸς τὸ καλό, όταν άποκτᾶ ὄχι μόνο συνείδηση της δυνάμεώς της, ἀλλὰ και συνείδηση της κακῆς ἐπιδράσεώς της, όταν κρατᾶ τὸ μέτρο και κάνει την αὐτοκριτική της, όταν αἰσθάνεται την τεράστια κοινωνική ευθύνη της.

Ἡ διαφήμιση χωρίς ἀμφιβολία μπορεί να ὠφελήσῃ και να συμβάλῃ στην αὔξησιν και στο δυνάμωμα της ἐλεύθερης οικονομίας, όταν έκτελῆ την ἀποστολή της κατά θετικό τρόπο, όταν ἐνεργῆ σαν διαφώτιση τοῦ κοινού, σαν προσανατολισμός σὲ ὅ,τι εἶναι συμφέρον στον ἀγοραστή, όταν κρατιέται μέσα στα ὅρια, μέσα στο πρέπον, όταν ἀφήσῃ τις χοντροκομμένες μεθόδους τοῦ ψεύδους και τῆς ἀπάτης ἢ τῆς φαινομενικῆς ἀλήθειας. Τὸ πόσο μακριά εἶμαστε ἀπ' αὐτά, τονίζει ὁ συγγραφέας τῆς μικρῆς αὐτῆς ἐργασίας, δὲν εἶναι δύσκολο να τὸ εἰκόσῃ κάθε προσεκτικός ἄνθρωπος.

Τὸ θέμα, ἀπὸ την ἀποψη ἀπὸ την ὁποία τὸ ἀντικρύζει ὁ κ. Ζ., νομίζω, πὼς γιὰ πρώτη φορά βλέπει τὸ φῶς στον τόπο μας. Κι' ὅμως τὸ πρόβλημα εἶναι ὄντως ἐπίκαιρο. **Α.Γ.Δ.**

Δ. Χ ω ρ α φ ᾶ, Καθηγητοῦ : «Ἡ ἐπανάσταση τῆς γνώσεως». Ἐκδόσεις Βίκτωρος Παπαζήση. Ἀθήναι, 1969.

Κύριος συντελεστής παραγωγῆς εἶναι εἰς την σύγχρονην οικονομίαν, ὅπως πολὺ σωστὰ τὸ ἐπισημαίνει ὁ καθηγητῆς Δ. Χωραφᾶς στο πολὺ ἐνδιαφέρον βιβλίον του «Ἡ ἐπανάσταση τῆς γνώσεως», πὺν ἐδημοσίευσεν ὁ οἶκος Παπαζήση, ἡ γνώσις στήν πλήρη τεχνική και ἐπιστημονική ἔκταση τοῦ ὄρου αὐτοῦ, ἡ «τεχνοδομή» ὅπως θὰ την ἀπεκάλεῖ ὁ καθηγητῆς. Καλμπραϊνῆ ἦ, εἰς τὴν εὐρύτερην ἔννοιάν της, ὁ «ἐπιστημονικός και ἐκπαιδευτικός τομεὺς».

Ἐφ' ὅσον ἡ γνώσις εἶναι σήμερον ἡ κυριώτερη προϋπόθεσις τῆς προόδου, ἐφ' ὅσον ἀπὸ αὐτὴν ἐξαρτᾶται σὲ ἀποφασιστικό βαθμὸ ἡ ἐπιτυχία τῆς προσπάθειάς γιὰ τὸν ἐκσυγχρονισμό μιᾶς χώρας, ἔπεται ὅτι μεγίστη ἀπειλή γιὰ την ἐκσυγχρονιστική πολιτική εἶναι τὸ ἐνδεχόμενο φυγῆς τῶν διανοουμένων, ἐπιστημόνων και τεχνικῶν τῆς λιγώτερο ἀνεπτυγμένης χώρας πρὸς την περισσότερο ἀνεπτυγμένην, ἡ «διαρροὴ τῶν ἔγκεφάλων», ὅπως κατέληξε να ὀνομάζεται κατὰ μετάφρασιν τοῦ σχετικοῦ ἀγγλικῶ ὄρου.

Τὸ σύγγραμμα τοῦ κ. Χωραφᾶ προσφέρει την μεγάλην ὑπηρεσία να ἐκθέσῃ με κάθῃ λεπτομέρεια, με πλῆθος στοιχείων ἀντλημένων ἀπὸ δεκάδες χωρῶν, την σοβαρότητα τῆς ἀπειλῆς αὐτῆς τῆς διαρροῆς τῶν ἔγκεφάλων Ἐπιστήμονες και τεχνικοί φεύγουν, με ρυθμὸν ἡ ταχύτητος του ἐκπλήσσει ὅποιον διαβάσῃ τὰ στοιχεῖα τοῦ συγγραφῆς, ἀπὸ τις ἀναπτυσσόμενες χώρες πρὸς τις ἀνεπτυγμένες, και ἀπὸ ὅλες τις ἄλλες ἀνεπτυγμένες πρὸς τις Ἠνωμένες Πολιτεῖες. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι να συγκεντρώνωνται οἱ γνώσεις, οἱ προϋποθέσεις δηλαδὴ τῆς προόδου, διαρκῶς περισσότερο στίς Ἠνωμένες Πολιτεῖες.

Ἡ καθυστέρησις τῶν ἀναπτυσσομένων χωρῶν ἀπειλεῖ ὑπὸ τοὺς ὄρους αὐτοὺς να διαιωνισθῇ. Ἡ δὲ εὐρώπη κινδυνεύει διαρκῶς σαφέστερα να γίνῃ δευτερεύουσα βιομηχανική και ἐπιστημονική δύναμις σὲ σύγκριση με την Ἀμερική.

Ὁ κ. Χωραφᾶς ἀναλύει τὰ αἷτια αὐτῆς τῆς καταστάσεως. Βασικά, τὸ κακὸν ὀφείλεται στήν ἀνεπαρκῆ ἐκτίμησιν τῆς σημασίας τῶν γνώσεων στίς πιὸ πολλές χώρες. Ἐπὶ τῆ βᾶσει

μονικής γνώσης. Τὴν ἐπιστημονικὴ γνώση συγκροτεῖ ἡ ἰδέα τῆς ἀλήθειας, δηλαδή ἡ σύμπτωση συλλογισμοῦ καὶ πραγματικότητος κ' ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ τελευταία μεταβάλλεται, μεταβάλλεται κ' ἡ ἰδέα τῆς ἀλήθειας — αὐτὸ ἄλλωστε ἀποτελεῖ καὶ τὸ βαθύτερο αἴτιο τῆς ἐξέλιξης τῆς ἐπιστήμης. Ὁ ἀείμνηστος Καθηγητὴς ἤξερε τὴν ἀλήθεια αὐτή, ἀλλοίως δὲν θὰ ἀμφέβαλλε καθὲ τόσο. Κι' ἂν εἶναι ὀρθὴ ἡ γνώμη, πὼς ὁ ἀληθινὸς ἐπιστήμονας ἀμφισβητεῖ κάθε τόσο τὶς ἐπιστημονικὲς τοῦ ἀλήθειας, τότε ὁ Μάκεντρος ὑπῆρξε ἕνας ἀληθινὸς ἐπιστήμονας. Ὅπως μᾶς λέει ὁ Καθηγητὴς Βέτχερ, πού τὸν σκιαγραφεῖ στὸν πρόλογο, προκαλοῦσε πάντα τοὺς ἀνθρώπους· τοὺς προκαλοῦσε — κ' αὐτὸ ἔχει σημασία — νὰ ὁμολογήσουν τὴν ἀλήθεια. Τὸ κομψὸ ντύσιμό του καὶ τὸ λαμπρὸ στυλ τῶν γραφτῶν του ὀλοκληρώνουν τὴν εἰκόνα μιάς παράξενης ἀλλὰ καὶ σπανίας προσωπικότητος.

Ὁ Μάκεντρος διέγινωσε μεταξύ τῶν πρώτων τὴν τεράστια σημασία τοῦ προβλήματος τῶν ὑποαναπτύκτων χωρῶν κ' εἶχε προείπει — πρὶν ἀπὸ 15 χρόνια περίπου — ὅτι θὰ καθίστατο τὸ κεντρικὸ πρόβλημα τοῦ μέλλοντος. Ἦδη στὴν πληθυσμιακῇ του θεωρίᾳ διέγραψε πρῶτος τὸ σχετικὸ πλαίσιο κ' ἀφιέρωσε κατόπιν τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του στὴν εἰδικώτερη ἐξέταση τοῦ μεγάλου θέματος. Γι' αὐτὸ ἦταν εὐτυχὴς ἡ ἐμπνευση τοῦ ἐπιμελητῆ τῆς ἐκδόσεως νὰ τιτλοφορήσῃ τὸν τόμο «Θεωρία τῆς ἀνάπτυξης καὶ πολιτικῆ τῆς Ἀνάπτυξης» καὶ νὰ συγκεντρώσῃ συνεργασίαις ἀφιερωμέναις ἀποκλειστικὰ στὸ ἀντικείμενο αὐτό. Μολονότι οἱ τιμητικὲς συμβολὲς γράφτηκαν ἀπ' τὴν εἰδικὴ αὐτὴ ἀφορμὴ, ὅμως, πέρα ἀπ' τὴ σκοπιμότητα πού ἐξυπηρετοῦν, ἀποκαλύπτουν ὠρισμέναις πολὺ ἐνδιαφέρουσας πτυχῆς τοῦ προβλήματος τῶν Ὑποαναπτύκτων. Πραγματεῖαι ὅπως τοῦ Κυάλλ «Προγραμματισμὸς τῆς ἀνάπτυξης» ἢ τοῦ Τίμπεργκεν «Ὁ σχεδιασμὸς τῆς ἐκπαίδευσης στὸ πλαίσιο τοῦ γενικοῦ σχεδιασμοῦ τῆς Οἰκονομίας» ἢ τέλος τοῦ φόν Ράκουμ «Ἡ ἐκπαίδευση σὰν παράγοντας ἀνάπτυξης» διαβάζονται μὲ μεγάλο ὄφελος ἀπὸ τὸν ἀναγνώστη. Ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ξεχωριστὴ ἀξιολόγησις κάθε μιάς ἀπὸ τὶς συμβολὲς, θὰ πῶ μονάχα πὼς τὸ βιβλίον, σὰν σύνολο, συλλαμβάνει τὶς οὐσιαστικώτερες πτυχῆς τῆς οἰκονομικῆς, κοινωνικῆς καὶ πνευματικῆς προβληματικῆς τῶν ὑποαναπτύκτων χωρῶν κ' ἀποτελεῖ ἕνα ἀξιόμιμητο παράδειγμα συνθετικῆς θεώρησης. Ἔτσι δὲν εἶναι τυχαῖο τὸ γεγονός, πὼς ὁ προκείμενος τόμος, ἀποτελεῖ τὸν πρῶτον τίτλον τῆς Νέας Σειρᾶς. «Ἡ Ἐνότητα τῶν Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν», πού ἀποσκοπεῖ στὴ δημιουργίαν ἐνωτικῶν σημείων καὶ στὴ διατήρησιν ἀνοικτῶν ὁρίων ἀνάμεσα στὶς οἰκονομικὲς καὶ κοινωνικὲς ἐπιστῆμες.

Κ. Στυλιδιώτης

E. E. Chiselli καὶ C. W. Brown Καθηγητῶν τῆς Ψυχολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Καλιφορνίας: «Personnel and Industrial Psychology». Ἐκδοσι δευτέρα (1965) τῆς International Student Edition - McGraw Hill Book Company Inc., σελ. 492.

Ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἡ συνεχῶς αὐξανομένη χρησιμοποίησις ἐπιστημονικῶν ὀργῶν καὶ μεθόδων ὅπως π. χ. ἡ χρησιμοποίησις ψυχολογικῶν τῆστ διὰ τὴν ἐπιλογὴν καὶ τοποθέτησιν τοῦ προσωπικοῦ, ἡ μεγαλυτέρα σημασία, πού ἀποδίδεται εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ προσωπικοῦ καὶ εἰς τὰ προβλήματα, πού δημιουργοῦνται εἰς τὸν χῶρον τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων εἶναι γεγονότα ἀναμφισβήτητα. Οἱ συγγραφεῖς τοῦ ὑπὸ κρίσιν βιβλίου τονίζουν τὴν ἀνάγκην χρησιμοποίησεως ἐπιστημονικῶν μεθόδων διὰ τὴν ἐπίλυσιν τῶν ἀνθρωπίνων προβλημάτων, πού δημιουργοῦνται ἐντὸς τῆς βιομηχανικῆς ἢ ἐπιχειρηματικῆς μονάδος. Ἀναλύουν βασικὰς ἐννοιαις καὶ ἀρχὰς οἱ ὁποῖαι διέπουν τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ψυχολογίας εἰς τὸν χῶρον τῶν προβλημάτων αὐτῶν καὶ μεθόδους ἀντιμετωπίσεώς τους. Ἡ ἐπιλογὴ τῶν θεμάτων πού ἀναπτύσσονται ὅπως: «Ἡ ἐπιστημονικὴ μελέτη τοῦ ἀνθρώπινου παράγοντος εἰς τὴν βιομηχανίαν», «Μέτρησις ἀποδόσεως», «Πρόβλεψις ἐπαγγελματικῆς ἐπιτυχίας διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῆστ μετρήσεως τῶν ἐξελιζόμενων δυνατοτήτων» (Aptitude Test) κ. ἄ., εἶναι ὅπωςδὴ ποτε ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὴν ἐμπειρία, πού οἱ συγγραφεῖς ἀπέκτεσαν ἐργαζόμενοι ἐπὶ συγ-

Μ. Η ü t t n e r : «Grundzüge der Marktforschung». Έκδ. Betriebsw, Verlag Dr. Th. Gabler. Βισμπάντεν 1965, σελ. 360. Τιμή χαρτόδετο 29,50, πανόδετο 33 μάρκα.

‘Η λέξη «Έρευνα της αγοράς» έχει γίνει τα τελευταία χρόνια ένα σύνθημα και μιὰ μόδα. Όμως ούσιαστικά ανταποκρίνεται στη σημερινή γοργή εξέλιξη τών διαφόρων αγορών και στην δξυση του ανταγωνισμού. Τοίτο βρίσκει τήν έκφρασή του στην έπιστημονική και συστηματική διεξαγωγή τής έρευνας τής αγοράς, πού κερδίζει κάθε μέρα και περισσότερο έδαφος. Στη Γερμανία έπιχειρείται ή θεμελίωση τής έπιστημονικής αυτόνομίας του νέου κλάδου έρεύνης, άν και ή διδασκαλία του δέν έχει βρή άκόμα τήν πρέπουσα θέση του στα πανεπιστήμια. Όμως στα πλαίσια τής έξω-πανεπιστημιακής δράσεως διαφόρων καθηγητών και άλλων έπιστημόνων, έχει καταβληθή και καταβάλλεται σημαντική προσπάθεια. Έτσι, ή σχετική βιβλιογραφία όγκνεται συνεχώς. “Αν και οι περισσότεροι τίτλοι της άφοροδών μάλλον μεμονωμένα θέματα τής έρευνας τής αγοράς, όμως δέν άπολείπουν κι’ οι προσπάθειες—πολύ έλάχιστες δυστυχώς—διαφωτίσεως του συνολικού πλέγματος. Μια τέτοια—κι’ ίσως μάλιστα τήν καλύτερη και άρτιώτερη—άποτελεί ή προκείμενη έργασία. Πράγματι ό Χύττενρ, πού διδάσκει σε μιὰ άνώτερη οικονομική Σχολή, πέτυχε νά μάς μεταδώση μιὰ έξαιρετική εικόνα του θέματος. Ίδίως από διδακτικής άπόψεως τό έργο του είναι άρτιώτατο. Τοίτο όφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι ξεπήγασε από παραδόσεις και άσκήσεις. Συνεπώς δέν έξυπηρετεί τή διαλεύκανση άλύτων προβλημάτων, άλλα τήν έπιστημονικά θεμελιωμένη και γενική παρουσίαση όλων τών πεδίων και τών μεθόδων τής έρευνας τής αγοράς. Βασική σημασία άποδίδει στην έξαντλητική διαφώτιση τής έννοιας «Έρευνα της αγοράς» και μετά μάς έξηγεί διεξοδικά τις μεθόδους τόσο τής λεγόμενης δημοσκοπικής όσο και τής εικόσκοπικής (ένας όρος, πού εισήχθη στη Γερμανία από τόν γνωστό Κοθηνητή Μπέρνερς και φαίνεται νά γίνεται γενικά παραδεκτός) έρευνας τής αγοράς δηλαδή τής έρωτήσεως, τής παρατηρήσεως και του περάματος. ‘Η άνάλυση τών μεθόδων αυτών συνοδεύεται από πολλά παραδείγματα (107 συνολικά), ώστε νά έξυπηρετηί έμεσα τήν πράξη. Τό βιβλίό άποκτά έτσι και ιδιότητα όδηγοί. ‘Ο συγγραφέας μάς γνωρίζει με τά καθέκαστα πεδία, πάνω στα όποία βρίσκει έφαρμογή ή έρευνα, και έξαίρει φυσικά τό πιό σημαντικό από όλα : τό πεδίο τών πωλήσεων. Τελικά μάς περιγράφει τούς φορείς τής έρευνας τής αγοράς και μάς παρουσιάζει τήν κοστολογική πλευρά της. Ένδιαφέρον παρουσιάζουν και τά ζητήματα τής επαγγελματικής θέσεως του έρευνητοί ή άναλυτοί τής αγοράς. Μέχρι τώρα στα γερμανικά Πανεπιστήμια δέν ύπάρχει ή δυνατότητα εκπαιδέσεως έρευνητών αγοράς, μάλιστα δέν ύπάρχει μήτε καν και έδρα, άποκλειστικά άφιερωμένη στον έπιστημονικό αυτό κλάδο. Έτσι, όλοι όσοι θέλουν νά έργασθουν σαν έρευνητές θά πρέπει νά ύποστούν μιὰ μεταπανεπιστημιακή εκπαίδευση στο πλαίσιο ειδικών σεμιναρίων. ‘Ο συγγραφέας μάς δείχνει πόσο δύσκολη είναι άκόμα ή επαγγελματική κατοχύρωση του έρευνητοί αγοράς και ή άναγνώριση του ρόλου του στην Ιδιωτική Οικονομία. Πολλοί πρακτικοί, χωρίς έπιστημονική προεκπαίδευση, διεκδικούν τόν τίτλο. Τό ίδιο βέβαια συμβαίνει άν και σε μικρότερο ίσως βαθμό—και με τούς οικονομολόγους, ιδίως τούς ιδιωτικοοικονομολόγους. Τό βιβλίό είναι σπουδαίο από πολλές άπόψεις. Είναι άπλογραμμένο—κι’ όμως έπιστημονικό—διδάσκει, καθοδηγεί και προσανατολίζει άριστα. Ίδίως τό τελευταίο αυτό θά πρέπει νά έξαρθή. Γι’ αυτό όποιος τό διαβάσει δέν χρειάζεται νά βασανισθή με τήν άνάγνωση άλλων, περισσότερο ή λιγώτερο κακής ποιότητας, βιβλίων, προκειμένου νά σχηματίση μιὰ «άσυνέφιαστη» και πλήρη εικόνα τής «Έρευνας τής αγοράς» και νά καθοδηγηθή σίγουρα στην έφαρμογή της.

Κ. Στυλιδιώτης

Harry G. Johnson: «The World Economy at the Crossroads. A Survey of Current Problems of Money, Trade and Economic Development». Oxford, 1965. Oxford University Press, σελ. 106. σελλίνα 15.

‘Ο Καθηγητής Χάρρυ Τζόνσον, μετά από παραμονή πολλών ετών στο Πανεπιστήμιο του Σικάγου, ξαναγύρισε έφέτος στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Λονδίνου (Σχολὴ Οικονομικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν) ὅπου κατέχει τὴ νέα ἔδρα τῆς Θεωρητικῆς Οικονομικῆς. Ἡ ἔκδοση τῆς τελευταίας του ἐργασίας μὲ τὸν τίτλο «Ἡ Παγκόσμια Οικονομία στὸν Σταυροδρόμιο» εἶναι ἐξαιρετικὰ ἐπίκαιρη μὲ τὴ μεγάλη εὐρύτητα καὶ δεξύτητα μίας σὺν Σταυροδρόμιο» εἶναι ἐξαιρετικὰ ἐπίκαιρη μὲ τὴ μεγάλη εὐρύτητα καὶ δεξύτητα τοῦ ἔχον παρέει οἱ συζητήσεις σὲ θέματα διεθνούς νομισματικοῦ κανόνος, δανειακῆς βοήθειας στὶς ὑπανάπτυκτες χῶρες κ.λ.π. Τὸ διεθνὲς κύρος τοῦ Καθηγητοῦ Τζόνσον προσδίδει ἰδιόζουσα βαρύτητα στὶς διαπιστώσεις καὶ ἔμμεσες ὑποδείξεις του, γιατί ἡ ἐργασία αὐτὴ ἔχει προπάντων χαρακτῆρα ἱστορικῆς ἀνασκοπήσεως, ἀπ’ τὴν ὁποία ὅμως προκύπτουν σαφεῖς ὑποδείξεις γιὰ τὴν ἀκολουθητέα οἰκονομικὴ καὶ νομισματικὴ πολιτικὴ.

Ἡ βασικὴ θέση τοῦ συγγραφέα εἶναι ἡ ἐξῆς: Ἡ παγκόσμια οἰκονομία καὶ τὰ μεταπολεμικὰ προβλήματα ἀνασυγκροτήσεως καὶ ἀναδιοργανώσεως τῆς, σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα τῶν συντακτῶν τοῦ σχεδίου τοῦ Bretton Woods, ἔχει φτάσει σὲ κρίσιμη λογικὴ πλαισίον, ποῦ προέκυψε ἀπὸ τὴ συμφωνία αὐτὴ, ξεπεράστηκε ἀπὸ τὴ ραγδαία ἐξέλιξη τῶν γεγονότων. Σήμερα ὁ μηχανισμὸς ἀντιμετώπισεως τῶν διεθνῶν προβλημάτων ἀδυνατεῖ, κατὰ γενικὴ ὁμολογία οἰκονομολόγων, τραπεζιτῶν, ἐπιχειρηματιῶν καὶ πολιτικῶν τόσο στὶς βιομηχανικὲς ὅσο καὶ τὶς ὑπανάπτυκτες χῶρες, νὰ ἀνταποκριθῆι στὶς νέες ἀπαιτήσεις, ποῦ ἐν τῷ μεταξύ ἀνεφάνηκαν ἢ ἀκόμη καὶ στὶς προϋπάρχουσες δυσχέρειες, ποῦ προσέλαβαν πολὺ μεγαλύτερες διαστάσεις. Ἀνακύπτει, λοιπόν, τὸ ζήτημα καὶ θεμελιώδες ἐρώτημα: μποροῦν νὰ βρεθοῦν νέες λύσεις σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Bretton Woods ἢ θὰ ἀποσυντεθῆ ἡ παγκόσμια οἰκονομία σὲ λίγα ἀντίπαλα οἰκονομικὰ συγκροτήματα; Πρόκειται γιὰ ἕνα δέξυτατο δίλημμα, ὅπως σωστὰ τονίζει ὁ συγγραφέας.

Ἡ ἐργασία τοῦ Καθηγητοῦ Τζόνσον διαίρεται σὲ μίαν εἰσαγωγὴ καὶ τέσσερα κεφάλαια. Προεἰσαγωγικὰ γίνεται μίᾶ ἀδρὴ ἀνασκόπηση τῶν πρόσφατων ἐξελίξεων (ἀπὸ τὸ 1963 μέχρι τὶς ἀρχές τοῦ 1965) στὸν τομέα τῶν διεθνῶν οἰκονομικῶν σχέσεων, ποῦ ἀποκαλύπτουν τὴν οὐσία καὶ ἔκταση τῶν διαφωνιῶν ἀνάμεσα στὶς κυριώτερες χῶρες. Αὐτὲς ἀφοροῦν τὴ μελλοντικὴ διαμόρφωση τοῦ σημερινοῦ συστήματος τῆς διεθνούς οἰκονομικῆς ὀργανώσεως. Ἡ σημερινὴ διάσταση, τονίζει ὁ συγγραφέας, εἶναι βασικὰ πολιτικοῦ χαρακτῆρος, ὑπὸ τὴν εὐρύτερη ἔννοια τοῦ ὅρου, καὶ ἀντιστοιχεῖ σὲ τρεῖς ὁμάδες χωρῶν (ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἀνατολικὸ συγκροτῆμα), τὴν Ἀγγλοσαξωνικὴ μὲ τὴν ἠγεσία τῆς Γαλλίας καὶ τὴν ἡλιώτερο ἀνεπτυγμένους χῶρες μὲ κύριο θεωρητικὸ ἐκπρόσωπο τὸ Δρ. Ραούλ Πρέμπερ. Τὰ τρία αὐτὰ συγκροτήματα, μὲ τὴ συμμετοχὴ τῶν σοσιαλιστικῶν χωρῶν, βρέθηκαν ἀντιμέτωπα στὴ Διάσκεψη Ἐμπορίου καὶ Ἀναπτύξεως τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν, ὅπου γιὰ πρώτη φορὰ ἡ πλειοψηφία τῶν συμμετεχουσῶν χωρῶν, δηλαδὴ οἱ ὑπανάπτυκτες, συσπειρώθηκαν καὶ ἄσκησαν ἰσχυρὴ ἐπίδραση στὴ στάση τῶν λοιπῶν συγκροτημάτων.

Τὴν εἰσαγωγὴ ἀκολουθεῖ μίᾶ σύντομη καὶ ἀδρὴ παρουσίαση τοῦ θεωρητικοῦ ὑπόβαθρου τῶν διεθνῶν ἐμπορικῶν σχέσεων, ἀπηλλαγμένη ἀπὸ τεχνικὴ ὀρολογία, ποῦ ἀποκαλύπτει τὴ φυσικολογικὴ ἀπὸ μίᾶ ἱστορικὴ ἀνασκόπηση. Στὰ κεφάλαια τρία ἔως πέντε, ὁ συγγραφέας ἀναλύει τοὺς φορεῖς τῆς διεθνούς νομισματικῆς πολιτικῆς (ΔΝΤ κ.λ.π.) καὶ τὶς διαμάχες γύρω ἀπὸ τὴν ἀναμόρφωση τοῦ διεθνούς νομισματικοῦ κανόνος, τὸ σύστημα τῶν διεθνῶν ἐμπορικῶν ἀνταλλαγῶν καὶ καταλήγει στὸ πιὸ φλέγον πρόβλημα ἀπ’ ὅλα: τὴν ἀνάγκη ὑποβοηθήσεως τῶν ὑπανάπτυκτων χωρῶν, μὲ δάνεια, δωρεὰν βοήθεια, ἀγορὲς γιὰ τὰ βιομηχανικὰ τοὺς προϊόντα, σταθεροποίηση τῶν τιμῶν

των γεωργικών τους προϊόντων κ.λ.π. "Όπως τονίστηκε αρχικά, ο συγγραφέας δεν προτείνει άμεσες λύσεις, άφίνει όμως να διαφανούν προς ποιά κατεύθυνση πρέπει να αναζητηθούν.

N. Π. Κ.

L. V. Kantorovich: «The best use of Economic resources», "Έκδοσις Pergamon Press, 'Οξφόρδη, 1965, Τιμή £ 5. σελ. 349.

Η ως άνω έκδοσις έρχεται να πλουτίση την ήδη σημαντική εις άριθμόν εκδόσεων βιβλιογραφία, την άναφερομένην εις την διά της μεθόδου του γραμμικού προγραμματισμού όργάνωσιν και τόν σχεδιασμόν της παραγωγής. Τό σύγγραμμα του Κ., άντεπιστέλλοντος μέλους της 'Ακαδημίας των 'Επιστημών της Ε.Σ.Σ.Δ., διαφέρει των συνήθων βοηθημάτων, ως προς την όπτικήν γωνίαν μέσω της όποιας παρουσιάζει την έπιστημονικήν προσφοράν του. Μεταφρασθέν έκ της ρωσικής, τό έν λόγω έργον άναφέρεται πρωτίστως εις την σοβιετικήν οικονομίαν και τοúτο προσδίδει εις αύτό Ιδιαίτερον ένδιαφέρον διότι εις την σοσιαλιστικήν οικονομίαν αι ποσοτικά μέθοδοι οικονομικής ανάλυσεως και ή λύσις των προκυπόντων προβλημάτων προσλαμβάνουν μεγαλύτεραν πρακτικήν σημασίαν. Η έκπόνησις των έθνικών οικονομικών σχεδίων, άτινα καλύπτουν μεγάλον άριθμόν άλληλεξαρτωμένων οικονομικών μονάδων και ό συντονισμός των έν λόγω σχεδίων προϋποθέτει τεραστίας έκτάσεως προσπάθειαν. Δέν είναι σιμειώς έκπληκτικόν τό ότι ό γραμμικός προγραμματισμός, ως ανεξάρτητος έπιστημονικός κλάδος, άνεπτύχθη τό πρώτον εις την Σ. Ένωσιν. Ο συγγραφέας, όστις είναι γνωστός διά την συνεχή του ένασχόλησιν μέ τόν κλάδον τοúτον, άποσκοπεί διά τοú νέου του έργου άφ' ένός εις την κατά τόν πλέον εύληπτον δυνατόν τρόπον παρουσιάζει της τεχνικής του γραμμικού προγραμματισμού και άφ' έτέρου εις την θεμελιώσιν της άπόψεως ότι ή μέθοδος αύτη θα έδει να χρησιμοποιηθί εύρύτερον εις την σοβιετικήν οικονομίαν διά τόν καθορισμόν των τιμών εις την έσωτερικήν αγοράν. Τό σύγγραμμα τοúτο, εις τό όποιον ή μαθηματική ανάλυσις των προβλημάτων άποτελεί τό άντικείμενον Ιδιαίτερου ποραρτήματος, συιστά πολύτιμον βοήθημα Ιδια δι' έκείνους όστινες μελετούν τόν σχεδιασμόν της σοσιαλιστικής οικονομίας και τόν οικονομικόν προγραμματισμόν γενικώτερον.

Π.

Georges Langrod: «Reorganisation of Public Administration in Greece». Έκδ. Ο.Ο.Σ.Α., Παρίσι, 1965, σελ. 112.

Έκθεσις του ως άνω συμβούλου του Ο.Ο.Σ.Α., κατόπιν έξετάσεως, επί της άνδιοργανώσεως των Δημοσίων Έγχεσίων της Έλλάδος και της μετεκπαιδεύσεως Έλλήνων δημοσίων υπαλλήλων. Ειδικώτερον, έξετάζονται οι παράγοντες οι έπηρεάζοντες την οικονομικήν ανάπτυξιν της Έλλάδος και την διοικητικήν κατάστασιν αύτης, και τά χαρακτηριστικά του Έλληνικού Διοικητικού Συστήματος. Εις τό δεύτερον μέρος της έκθέσεως γίνονται προτάσεις διά την άνδιοργάνωσιν των Δημοσίων Έγχεσίων. Η έκθεσις έξεδόθη εις την γαλλικήν (Reorganisation de la Fonction Publique en Grèce) και μετεφράσθη εις την ελληνικήν υπό του Έγχειρίου Συντονισμού ("Έκθεσις άφορσα εις την άνδιοργάνωσιν των Δημοσίων Έγχεσίων έν Έλλάδι).

G. Κ.

Gerhard Leibholz: «Politics and Law», έκδοσις Α. W. Sythoff, Leyden, 1965, σ. 340.

Ο συγγραφέας, καθηγητής του Πανεπιστημίου του Goettingen της Γερμανίας και μέλος του Όμοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου εις Καρλσρούην, αναφέρει εις τόν Πρόλογον του βιβλίου, ότι τοúτο άποτελείται από έπιλογήν άρθρων, δοκι-

πλέον κατάλληλον βοήθημα διὰ τὸν γαλλομαθῆ ἀναγνώστην, ὁ ὁποῖος αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην ἐξοικειώσεως μετὰ τὰ διεθνῆ νομισματικὰ προβλήματα ἀποκλειστικῶς, ἐν ὄψει μάλιστα τῆς ἑλλείψεως συστηματικῆς μελέτης εἰς τὴν ἑλληνικὴν.

Τὸ πλέον ἀξιόλογον προσὸν τῆς μελέτης τοῦ καθηγητοῦ Mossé συνίσταται εἰς τὴν πρακτικὴν ἐξέτασιν τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ συναλλάγματος καὶ τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν, χωρὶς τὴν χαρακτηριστικὴν φλυαρίαν à la française τῶν συνήθων γαλλικῶν ἐπισημονικῶν συγγραμμάτων. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει, ὅτι ἀποτελεῖ ἀπλὴν εἰσαγωγικὴν διατύπωσιν τῶν διεθνῶν νομισματικῶν προβλημάτων. Ἐπιπλέον, ἡ θεωρητικὴ καὶ βιβλιογραφικὴ θεμελίωσις ὄλων τῶν τμημάτων τοῦ βιβλίου εἶναι ἄκρως προκεχωρημένη καὶ κατὰ κύριον λόγον ἀγγλοσαξωνικῆ. Ἄλλα καὶ ἡ ἱστορικὴ διάστασις τῶν ἐξεταζομένων προβλημάτων καὶ παρουσιαζομένων ἐπιχειρημάτων — ἢ ὅποια ἐλλεῖπει συχνὰ ἀπὸ πολλοῦς συγχρόνους οἰκονομολόγους — δὲν παραγνωρίζεται εἰς τὴν ὑπὸ ἀξιολόγησιν μελέτην. Χαρακτηριστικὸν παράδειγμα ἀποτελεῖ ἡ θεωρητικὴ προσπάθεια ἢ ὅποια κατεβλήθη καὶ καταβάλλεται κυρίως εἰς Η.Π.Α. πρὸς θεωρητικὴν δικαιοσύνην τῶν ἐλευθέρως κυμαινομένων ἰσοτιμιῶν συναλλάγματος. Οἱ παλαιότεροι συγγραφεῖς, ὅμως, μᾶς ὑπενθυμίζουν ὅτι τὸ σύστημα τοῦτο ἔδοκιμάσθη κατὰ τὴν προπολεμικὴν περίοδον καὶ ἐγκατελείφθη μὲ μεγάλην ἀνακούφισιν λόγω τῆς ἀναρχίας καὶ ἀβεβαιότητος, τὴν ὅποιαν ἐδημιούργει εἰς τὰς διεθνεῖς συναλλαγὰς. Μὲ ἀνακούφισιν δὲ ἄλλωστε ὁ Δυτικὸς Κόσμος υἰοθέτησε εἰς τὴν περὶ Διεθνοῦς Νομισματικοῦ Ταμείου συμφωνίαν τὸ σύστημα τῶν σταθερῶν ἰσοτιμιῶν. Ὅμοιως, πολλὰ ἀπὸ τὰς γενομένας κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν προτάσεις περὶ ἀναθεωρήσεως τοῦ διεθνοῦς νομισματικοῦ συστήματος δὲν ἦσαν ἄγνωστοι εἰς τοὺς εἰδικοὺς τοὺς ἀσχοληθέντας μετὰ τὰ ἀντίστοιχα προβλήματα τοῦ μεσοπολέμου.

Ἡ μελέτη τοῦ Mossé ἀρχίζει μετὰ μίαν πρακτικὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὰ προβλήματα καὶ τοὺς μηχανισμοὺς τῆς ἀγορᾶς συναλλάγματος, ὑπὸ διάφορα συναλλαγματικὰ καθεστῶτα καὶ προχωρεῖ εἰς τὴν θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν ἐξέτασιν τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν, τὰς ἐννοιολογικὰς δυσκολίας τοῦ προκύπτουν, τὴν ἔννοιαν τῆς ἰσορροπίας καὶ ἀνισορροπίας, ὡς καὶ τὰς παραλλαγὰς ἐν τῇ πράξει τῆς παρουσιάσεως καὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν. Ἡ γενικὴ προβληματικὴ τοῦ μηχανισμοῦ προσαρμογῆς τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν ἐξετάζεται κατὰ τρόπον ἐκσυγχρονισμένον, δηλαδὴ εἰς τὰ πλαίσια τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ἰσορροπίας, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τοὺς γενικωτέρους σκοποὺς τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς τοῦ συγχρόνου κράτους ἧτοι: ἐπίπεδον τῶν ἀπασχόλησις — οἰκονομικὴ μεγέθυνσις. Διὰ μέσου μιᾶς ἀνολύσεως τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ χρυσοῦ κανόνος καὶ τοῦ κανόνος συναλλάγματος, ὁ συγγραφεὺς καταλήγει εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ συστήματος τοῦ Bretton-Woods (θέμα τὸ ὁποῖον ἦτο ἀντικείμενον παλαιότερας κλασσικῆς μελέτης του, ὅπως ἡ μελέτη τοῦ Richard Gardner Sterling-Dollar Diplomacy κατέστη κλασσικὴ διὰ τὴν ἀγγλοσαξωνικὴν βιβλιογραφίαν), προβαίνει δὲ εἰς ἀξιολόγους παρατηρήσεις τοσοῦτο μάλλον καθ' ὅσον ὁ συγγραφεὺς ἦτο μέλος τῆς γαλλικῆς ἀντιπροσωπίας εἰς τὰς διαπραγματεύσεις.

Ἄλλ' ἐνῶς ἡ μελέτη τοῦ Mossé εἶναι τελειῶς ἀντικειμενικὴ εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν μηχανισμῶν, ἐν τούτοις, ὁ ἀναγνώστης θὰ διαπιστώσῃ σχεδὸν εὐκόλως τὰς προσωπικὰς προτιμήσεις τοῦ συγγραφέως, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι καθόλου δογματικαὶ ἀλλὰ προσδιορίζονται ἀπὸ τὴν φορὰν τῶν πραγμάτων καὶ τὸ πνεῦμα καὶ σύστημα ἀξιών τῆς ἐποχῆς μας. Ἡ πρώτη προτίμησις τοῦ συγγραφέως εἶναι ἡ περὶ τῶν ἠθελημένων ἐπεμβάσεων καὶ ἐναντίον τῶν αὐτομάτων μηχανισμῶν, μέσω βελτιώσεως καὶ διευρύνσεως τῶν θεσμικῶν πλαισίων τοῦ Διεθνοῦς Νομισματικοῦ Ταμείου.

Ἡ δευτέρα προτίμησις τοῦ συγγραφέως ἐκδηλοῦται εἰς τὴν ἀνάγκην προανατολισμοῦ τοῦ Δ.Ν.Τ. πρὸς τὴν κατεύθυνσιν μιᾶς «Clearing Union», ὡς δηλαδὴ ἦτο τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τοῦ Keynes, ἐνὸς συστήματος μιᾶς κεντρικῆς ὑπερεθνικῆς Τραπεζῆς ἱκανῆς νὰ δημιουργῇ διεθνή μέσα πληρωμῶν καὶ νὰ ἐξασφαλίζῃ τὴν ἐξισορροπήσιν τῶν διεθνῶν πληρωμῶν.

*Εν συμπεράσματι, ὁ συγγραφεὺς κηρύσσεται ὑπὲρ τῆς πληρεστερας διεθνους συνεργασίας εἰς τὸν τομέα τῶν διεθνῶν πληρωμῶν. Αὐτὴ εἶναι ἡ τάσις καὶ τὸ πνεῦ-
 σον τῆς ἐποχῆς. Ἡ καθ' ἑρῶσις τῶν Εἰδικῶν Τραβηκτικῶν Δικαιωμάτων ἀποτελεῖ στα-
 θερὸν βῆμα πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην. Πλὴν ὅμως τὸ περιθώριον χρόνου, τὸ ὀποί-
 ον δημιουργεῖ ἡ δραστηριοποίησις των, δὲν θά πρέπει νὰ πάη χαμένον, ἴδια εἰς ὅ,τι
 ἀφορᾷ τὴν βελτίωσιν τοῦ διεθνους μηχανισμοῦ προσαρμογῆς, μέσω ἀνομοιομοι-
 ῶσεως τοῦ χρυσοῦ, κινητῶν ἰσοτιμιῶν ἢ διευρύνσεως τῶν ὀρίων διακυμάνσεως περὶ τὴν
 ἰσοτιμίαν. Ἡ συμφωνία τοῦ Δ.Ν.Τ. ἐπιτρέπει ἤδη μεταβολὴν τῆς ἰσοτιμίας κατὰ 10%
 ἰσοτιμίαν. Ἡ συμφωνία τοῦ Δ.Ν.Τ. ὡς καὶ ρήτραν περὶ «σκληρῶν νομισμάτων» διὰ τὴν
 ἀνευ συγκαταθέσεως τοῦ Δ.Ν.Τ. ὡς καὶ ρήτραν περὶ «σκληρῶν νομισμάτων» διὰ τὴν
 ἐθνικισμοὶ τὰς κατέστησαν νεκρὸν γράμμα.

Γ. Δ. Λουκόπουλος

H. L. Müller-Lutz: «Das Automatisierte Büro». Ἔκδ. Betriebsw. Verlag Dr.
 Th. Gabler. Βισμπάντεν 1965, σελ. 192, τιμὴ πανάδετο 21,50 μάρκα.

Ὁ καθηγητὴς Μύλλερ-Λούτς δὲν εἶναι μονάχα ἀκαδημαϊκὸς διδάσκαλος ἀλλὰ καὶ
 διευθυντὴς σὲ μιὰ μεγάλη ἀσφαλιστικὴ ἐπιχείρησις, οἱ δὲ δημοσιεύσεις του— καθόσον
 τοῦλάχιστον εἶναι γνωστὸς στὸ βιβλιοκριτῆ— ἀνταποκρίνονται κατὰ τὸ εἶδος καὶ τὸ
 περιεχόμενον μᾶλλον στὴν δευτέρῃ του ἰδιότητα. Παλαιότερα ἦταν συνεκδότης ἐνὸς
 μεγάλου ἔργου τῆς ἀσφαλιστικῆς ἐπιστήμης τοῦ «Versicherungswirtschaftliches Stu-
 dienwerk», ποῦ ἀξιολογήσαμε ἐπανειλημμένα. Σήμερα ἐκδόει τὸ παρὸν ἔργο μὲ τὸν
 τίτλον «Τὸ αὐτοματοποιημένο Γραφεῖο» τοῦ ὁποίου προηγήθηκε ἕνα ἄλλο σχετικὸ «Τὸ
 αὐτοματοποιημένο Γραφεῖο» τοῦ ὁποίου τεχνικοὺς ὁδηγοὺς ὁ Μύλλερ-Λούτς προσφέ-
 ρει μιὰν ὠριμένην ὑπηρεσία στὴν Πράξιν καὶ στὶς ἀνάγκης της, ἀλλὰ τιποτα παραπάνω.
 Χαρακτηριστικὸ τῆς φύσεως καὶ τοῦ χαρακτῆρα τῶν δημοσιεύσεων αὐτῶν εἶναι καὶ ὁ
 πρόλογος οὗτο παρὸν βιβλίον. Ξερὸς ὅπως καὶ τὸ περιεχόμενον. Ἴδου κι' ἕνα δείγμα:
 «Τὸ δάβασμα εἶναι πρόβλημα χρόνου. Γι' αὐτὸ καὶ δίνουμε στὸ τέλος κάθε πραγμα-
 τείας καὶ μιὰ περιλήψιν. Τὰ προβλήματα τῆς αὐτοματοποιήσεως τῶν ἐργασιῶν τοῦ
 Γραφείου εἶναι διεθνή. Γι' αὐτὸ καὶ ἀποδίδουμε τίς περιλήψεις αὐτὲς σὲ περισσότερες
 γλώσσας». Κι' οἱ γλώσσες αὐτὲς εἶναι ἡ γερμανικὴ ἢ δανικὴ, ἢ ἀγγλικὴ, ἢ ἰταλικὴ, ἢ
 ὀλλανδικὴ καὶ ἢ ἰσπανικὴ. Προφανῶς γιὰ τίς ἄλλες γλώσσας τὰ προβλήματα αὐτὰ δὲν
 ἔχουν λοχὺ. Ὑποψιάζομαι πὼς τὸ βιβλίον μὲ τίς ξενόγλωσσες αὐτὲς κι' ἐντελῶς ἀνε-
 παρκεῖς περιλήψεις, ἀποβλέπει μᾶλλον σὲ ἐμπορικὸς σκοποὺς κι' ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια
 τῆς Γερμανίας.

Τὸ βιβλίον περιέχει πολλὰς «πραγματεῖας», γραμμένες ἀπὸ διάφορους εἰδικοὺς
 συνεργάτες, ποῦ περιστρέφονται ὅλες γύρω ἀπὸ τὴν δυνατότητα αὐτοματοποιήσεως
 τῶν γραφικῶν καὶ διοικητικῶν ἐργασιῶν. Ἡ αὐτόματη ἐπεξεργασία τους καὶ διεκπε-
 ραίωσή τους δὲν θεωρεῖται μονάχα σὰν ἕνας ἐπιδιώξιμος σκοπὸς ἀλλὰ καὶ σὰν κατ'
 ἐξοχὴν τὸ δυνατόν καὶ πραγματοποιήσιμο, μὲ τὸν περιορισμὸ, βέβαια, πὼς ἡ πλήρης αὐτομα-
 τοποίηση τῶν γραφικῶν ἐργασιῶν, εἶναι ἀδύνατη. Μερικὲς ἐργασίες εἶναι, σύμφωνα
 μὲ τὴ φύση τους, αὐτοματοποιήσιμες, ἄλλες ὅμως ὄχι. Οἱ συγγραφεῖς προειδοποιοῦν
 πὼς μιὰ σύγκρισις τῆς διαδικασίας αὐτοματισμοῦ στὴν Βιομηχανία μὲ αὐτὴν τοῦ Γρα-
 φείου εἶναι παραπλανητικὴ, λόγῳ τῶν «σημαντικῶν ὀργανωτικῶν διαφορῶν». Ἡ στε-
 ρεὴ εἶναι αὐτὰπόδεικτα πράγματα. Σήμερα βρῶσκουν εὐρεῖα ἐφαρμογὴ οἱ ρασιοναλι-
 στικὲς τεχνικὲς μέθοδοι διεξαγωγῆς τῶν γραφικῶν ἐργασιῶν παντοῦ καὶ οὕτε ὑστερεῖ
 ἢ διερεῦνσις τῶν δυνατοτήτων ἐφαρμογῆς τῆς αὐτοματοποιήσεως προκειμένου γιὰ
 ἐργασίες «ρουτίνας». Οἱ συγγραφεῖς δειχνουν τίς προϋποθέσεις, τίς δυνατότητες καὶ
 τὰ ὅρια τῆς ἐφαρμογῆς τῆς αὐτοματοποιήσεως σὲ τέτοιου εἶδους ἐργασίες, παραθέ-
 τοντας καὶ πολλὰς γραφικὰς παραστάσεις. Πιθανὸν ἢ Πράξιν νὰ μπορέσῃ νὰ ἀξιοποιή-

ση ώρισμένες υποδείξεις του βιβλίου. "Αν αυτό καταστή δυνατόν, ο περιορισμένος του σκοπός θα έχη πραγματοποιηθεί.

Κ. Στυλιδιώτης

Ο. Ο. Σ. Α: «The Mediterranean Regional Project-Greece». Σειρά: Education and Development-Country Reports. Παρίσιοι, 1965, σελ. 196.

Μελέτη ομάδος οικονομολόγων - στατιστικολόγων υπό την έποπτεία του Υπουργείου Συντονισμού επί της αξιολογήσεως των εκπαιδευτικών αναγκών της Ελλάδος και των υπάρχουσών δυνατοτήτων. Περιλαμβάνεται ανάλυσις του παρόντος εκπαιδευτικού συστήματος της Χώρας και προτάσεις δια μέλλοντικήν πολιτικήν και προγραμματισμόν και δια σχετικές έρευνας.

Γ. Κ.

R o s e m o n d P u j o l : «Petit dictionnaire de l' Économie». Paris, Gontur, 1968, pp. 330.

Η οικονομική όρολογία που δημιουργεί πολλούς πονοκεφάλους στους ειδικούς, μπερδεύει τους άμυήτους, με την σωρεία των οργανισμών και των θεσμών που υποδηλώνονται με αρχικά: ΕΟΚ, ΦΑΟ, ΕΖΕΣ, ΦΚΕ, ΦΠΑ (φόρος προστιθεμένης αξίας) κ.λ.π., κ.λ.π. και με ξενόγλωσσους βαρβαρισμούς όπως antidumping, marketing, management, input, gap, smag κ.λ.π., κ.λ.π. δημιουργεί την ανάγκη ενός οδηγού στον λεκτικό αυτόν λαβύρινθο. Το κενό έρχεται να καλύψει το Μικρό Λεξικό της Οικονομίας του κ. Rojemonð Pujol που παρέχει 400 όρισμούς, με την φιλοδοξία, όπως τονίζει στον πνευματώδη πρόλογό του, «να μεταβάλει τον κοινόν άνθρωπον σε homo economicus και να καταστήσει τα στελέχη των επιχειρήσεων πιο ενημερωμένα από όσο συνήθως δέν είναι».

I.Z.N.

H. S a u e r m a n n : «Einführung in die Volkswirtschaftslehre». Έκδ. Betriebsw. Verlag Dr. Th. Gabler. Βισπάντεν 1965, σελ. 222. Τιμή χαρτόδετο 17,60 μάρκα.

Ο καθηγητής του Πανεπιστημίου της Φραγκφούρτης σχεδίασε μια δίτομη εισαγωγή στην Πολιτική Οικονομία, της οποίας ο πρώτος τόμος εκδίδεται ήδη για δεύτερη φορά. Πρόκειται για το παραπάνω έργο, που δέν διαφέρει παρά μονάχα σε δεύτερευοντα και καθαρώς τυπικά σημεία από την πρώτη έκδοση του 1961. Η εισαγωγή αυτή προσφέρει μια σύνοψη των σπουδαιότερων πεδίων της οικονομικής θεωρίας, δηλαδή των πεδίων εκείνων, που έδω και λίγες δεκαετίες έχουν έπιβληθί σαν μια πάγια διδασκαλία της πολιτικής οικονομίας. Προβλήματα, που είναι άκόμα διαφιλονικούμενα, ή που είναι ειδικής φύσεως, έχουν άποκλεισθί. Η εφαρμοζόμενη μέθοδος είναι αυτή, που σήμερα θεωρείται κυριαρχική και περισσότερο ή λιγώτερο «άλαθη». Έπί πλέον ή θεωρία του Ζάουερμαν, είναι κομμένη στα γερμανικά μέτρα — τουλάχιστον όσον άφορα τους έξωοικονομικούς αλλά άπαραίτητους όρους και προϋποθέσεις της Οικονομίας. Τέλος, το βιβλίο όφειλε πολλά στη σύγχρονη γερμανική θεωρία. Άκόμα και ή τυπική διάρεσή του θυμίζει άθελα το κλασσικό τρίτομο έγχειρίδιο του Σνάιντερ. Περιλαμβάνει δύο μέρη, από τα όποια το πρώτο μάς γνωρίζει με τις βασικές άρχές της Πολιτικής Οικονομίας και το δεύτερο μάς εκθέτει την οικονομική κυκλοφορία, με μια ex post και μια ex ante ανάλυση. Άρχίζει από την άπλη περιγραφή των διαφόρων ειδών κυκλοφορίας μέχρι την τεχνική της έθνικής λογιστικής και τελειώνει στον προσδιορισμό ενός συνολικού μοντέλου οικονομικής κυκλοφορίας. Όχι μόνο έδω, αλλά και γενικώς άρχίζει από τις άπλες προϋποθέσεις και μεταβαίνει σιγά-σιγά στην ανάλυση πολυπλοκώτερων σχέσεων. Ό σ. κατέχει την τέχνη να μάς εκθέτει με σαφήνεια και γλωσσική ευχέρεια. Κανείς δέν μπορεί να ξυπνήσει το ένδιαφέρον του άνα-

Το δεύτερο μέρος του βιβλίου, που αυτόνομάζεται παράρτημα, μάς δίνει αὐτοῦσια τις νομικές καὶ διοικητικές διατάξεις, που ἀφοροῦν τοὺς ξένους ἐργάτες στὴ Γερμανία ὅπως τὸ νέο περὶ ἀλλοδαπῶν νόμο, που ἄρχισε νὰ ἰσχύη ἀπὸ 1ης Ὀκτωβρίου τοῦ 1965, τὶς διακρατικές συμφωνίες γιὰ τὴν προσέλκυση ξένου ἐργατικοῦ δυναμικοῦ κλπ.

Ἡ πραγματεία ἀγγίζει ὄλα σχεδὸν τὰ διάφορα προβλήματα, που ἔχουν σχέση με τὴν ὑπαρξη τοῦ ξένου ἐργάτη στὴ Γερμανία. μεθοδικὰ καὶ συνοπτικά. Χωρὶς νὰ ἔχη τὴν ἀξίωση ἀριτιότητος καὶ ἐξαντλήσεως τοῦ θέματος εἶναι σὲ θέση νὰ ξυπνήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν ἐμβάθυνση σὲ ὄλα ἐκεῖνα τὰ προβλήματα καὶ τὰ ζητήματα μετὰ ὅποια ἀσχολοῦνται ἢ καλύτερα πρέπει νὰ ἀσχολοῦνται οἱ ἐπιχειρήσεις, οἱ ἀρμόδιες ἀρχές, γερμανικὲς καὶ ξένες, οἱ διάφοροι σύλλογοι κι' οἱ ὄργανώσεις κοινωνικῆς μερίμνης καὶ καθένας που θέλει νὰ δῆ καλύτερα τὸ τεράστιο αὐτὸ πρόβλημα τῶν ἡμερῶν μας.

Κ. Στυλιδιώτης

T i b o r S c i t o v s k y : «Papers on Welfare and Growth». London, George Allen and Unwin Ltd 1964, σελ. 274, σελλίνα 32.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτητείνει νὰ γενικευθῇ τὸ σύστημα δημοσιεύσεως ἑνὸς ἀριθμοῦ ἀρθρῶν διαφόρων διαπρεπῶν οἰκονομολόγων, τὰ ὅποια εἶναι ἐγκατεσπαρμένα εἰς τὰ σπουδαιότερα οἰκονομικὰ περιοδικὰ τοῦ κόσμου. Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ἐξασφαλίζονται δύο σημαντικὰ πλεονεκτήματα: Πρῶτον, παρέχεται μιὰ γενικὴ εἰκὼν τοῦ ἔργου τοῦ συγγραφέως καὶ τῆς ἱστορικῆς ἐξελιξέως αὐτοῦ εἰς διάστημα 10—20 ἐτῶν. Εἰς ἕνα τόμον περιλαμβάνονται αἱ σπουδαιότερα συμβολαί του εἰς 2—3 κλάδους τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης. Δεύτερον, τὸ ἔργον τοῦτο γίνεται προσιτὸν εἰς τοὺς σπουδαστὰς καὶ ἐιδικοὺς περὶ τὰ οἰκονομικὰ ζητήματα, οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουν τὴν δυνατότητα εἴτε νὰ παρακολουθοῦν, λόγφ ὕψηλης δαπάνης, τὰ πολυάριθμα ἐιδικὰ περιοδικὰ, εἴτε αἱ βιβλιοθηκαὶ τῶν ἀνωτάτων πνευματικῶν ἰδρυμάτων τῶν χωρῶν ὅπου ἐργάζονται δὲν διαθέτουν, ἐλλείψει πιστώσεων ἢ ὀργανώσεως, τὰ ἐν λόγφ περιοδικὰ. Συνεπῶς, τὸ σύστημα συλλογικῆς παρουσιάσεως τῶν ἐργασιῶν ἑνὸς διαπρεποῦς οἰκονομολόγου προσφέρει πολυτίμους ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιστήμης.

Τοῦτο ἰσχύει ὄλας ἰδιαιτέρως διὰ τὸν διαπρεπῆ καθηγητὴν τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιστήμης τοῦ Πανεπιστημίου Μπέρκλεϋ τῆς Καλιφορνίας, Tibor Scitovsky. Ἡ φήμη τοῦ καθηγητοῦ Σιτόφσκι, ἔχει διεθνῶς ἐδραιωθῆ τόσον διὰ σειρᾶς ἀρθρῶν, περιλαμβανομένων εἰς τὴν ὑπὸ κρίσιν ἐργασίαν, ὅσον καὶ διὰ τῶν δύο μονογραφιῶν του ὑπὸ τὸν τίτλον Welfare and Competition καὶ Economic theory and Western European Integration. Ἡ δευτέρα ἐργασία πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς θεμελιώδης συμβολὴ εἰς τὴν θεωρητικὴν ἀνάλυσιν τοῦ πλέον δυναμικοῦ φαινομένου, καὶ ἐν πολλοῖς ἀγνώστου, δηλαδὴ τῆς διαδικασίας τῆς οἰκονομικῆς ἐνοποιήσεως. Ἡ συλλογὴ τῶν ἀρθρῶν, τὰ ὅποια δημοσιεύονται ὑπὸ τὸν τίτλον «Εὐήμερια καὶ Μεγέθυνσις» καλύπτουν μιαν δημιουργικὴν περίοδον 20 ἐτῶν. Χαρακτηριστικὸν τοῦ καθηγητοῦ Σιτόφσκι εἶναι ἡ βαθεῖα ἀναλυτικὴ ἱκανότης καὶ ἡ ἄψυγος τεχνικὴ ἐξαγωγὴ τῶν λογικῶν συμπερασμάτων ἀπὸ ὀλίγας ἀπλάς καὶ ρεαλιστικὰς προϋποθέσεις. Τὰ 17 δοκίμια ὑποδιαιροῦνται ὀργανικῶς εἰς τρεῖς κατηγορίας θεμάτων. Τὰ ἔξ πρῶτα ἀντιπροσωπεύουν ὀργανικὸν σύνολον τῆς θεωρίας περὶ οἰκονομικῆς μεγεθύνσεως καὶ σχετικῶν θεμάτων, περιλαμβάνουν δὲ τόσον τὴν ἐσωτερικὴν ὅσον καὶ τὴν ἐξωτερικὴν πλευράν. Κλασσικὸν εἶναι τὸ δοκίμιον περὶ τῶν δύο ἐννοιῶν τοῦ ὄρου ἐξωτερικαὶ οἰκονομιαί. Ἐπίσης μεγάλην ἐπικαιρότητα παρουσιάζει τὸ ἀρθρον τιλοφορούμενον «Διεθνὲς Ἐμπόριον καὶ Οἰκονομικὴ Ἐνοποίησης ὡς μέσον ὑπερνεκίσεως τῶν μειονεκτημάτων ἐνὸς μικροῦ ἔθνους». Κατὰ τὴν παρουσίαν φάσιν τῆς Συνδέσεως τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῆς Ε.Ο.Κ. καὶ τῆς προσπαθείας ἐξασφαλίσεως τοῦ ἀρίστου μεγέθους τῶν παραγωγικῶν μονάδων διὰ τοῦ προσανατολισμοῦ των πρὸς τὰς ἐξαγωγάς, εἶναι ἐνδεδειγμένον νὰ διακρίνωνται σαφῶς οἱ δύο προσδιοριστικοὶ παράγοντες τοῦ τεχνολο-

γικῶς και οἰκονομικῶς ἀρίστου μεγέθους. Ἐπίσης ὁ συγγραφεὺς τονίζει ὅτι και διὰ τὰς βιομηχανικῶς προηγμένας χώρας τὸ ἀνώτατον ὄριον ἀσφαλείας εἶναι ἢ κατὰ 20-25% ἡ ἐξαγωγή τῆς παραγωγῆς οἰαοδήποτε ἐπιχειρήσεως, διότι πέραν τοῦ ποσοστοῦ τούτου ἡ ἐξαγωγή τῆς παραγωγῆς οἰαοδήποτε ἐπιχειρήσεως εἶναι ἀβεβαίωτος, ἐξάρτησις ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς ἀγορᾶς ὅπως ὑπὸ τὴν ἐντάσεως τοῦ ἀνταγωνισμοῦ Ὁ καθηγητῆς Σιτόφσκι, δικαίως ἐξάφρει τὴν σημασίαν τῆς ἐντάσεως τοῦ ἀνταγωνισμοῦ σιπειλά τῆς διευρύνσεως τῆς ἀγορᾶς, διότι ὑπὸ τὴν πείσιν τοῦ διευρυνομένου ἀνταγωνισμοῦ αἴρονται οἱ ἀνασταλτικοὶ παράγοντες τῆς ἀνωτέρας παραγωγικότητος και ἀποικιότητος τῶν ἐπιχειρήσεων. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἐπιδιώκει νὰ ἐπιτύχη ἡ Συνθήκη τῆς Ρώμης διὰ τῆς καταργήσεως τῶν μονοπωλίων και καρτέλ, τὰ ὁποῖα παραποιοῦν τὸν γνήσιον ἀνταγωνισμόν και ἐκμεταλλεύονται τὴν θέσιν ἰσχύος τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων.

Τὰ ὑπόλοιπα ἀρθρα, τοῦ καθηγητοῦ Σιτόφσκι, ἀναφέρονται εἰς τὰ θεωρητικά και πρρακτικά προβλήματα ἐνὸς ἐκ τῶν πλέον πολυπλόκων και ἐπιμάχων κλάδων τῆς Οἰκονομίας, δηλοδῆ τῆς Οἰκονομικῆς τῆς Εὐημερίας (Welfare Economics). Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἡ συμβολὴ τοῦ καθηγητοῦ Σιτόφσκι, εἰς τὸ θεωρητικὸν ἀνάστημα Κάλντορ-Χίκς, εἶναι πασίγνωστος και ἀποδεικνύει διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν τὸ βάθος και τὴν πρωτοτυπίαν τῆς σκέψεως τοῦ συγγραφέως, τὸν ὁποῖον διακρίνει ἡ πρωτοτυπία, ἡ σιδηρὰ λογικὴ και ἡ ἐξαιρετικὴ σαφήνεια λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τοῦ ὑπὸ ἀνάπτυξιν θέματος.

N. P. K.

T. Scitovsky: «Money and the Balance of Payments», 1969.

Ὁ συγγραφεὺς πρέπει νὰ εἶναι γνωστὸς εἰς τὸν μέσον οἰκονομολόγον ὄχι μόνον διὰ τὴν κλασσικὴν του μελέτην περὶ οἰκονομικῶν ἐνώσεων: Economic Theory and Western European Integration, ἀλλὰ και διὰ τὸ βιβλίον του: Welfare and Competition, ἐξάφρειτον προκεχωρημένον ἐγχειρίδιον μικρο-οικονομικῆς ἀναλύσεως. Πρότινων δὲ μόλις ἐβδομάδων ἐκυκλοφόρησεν ὁ δωδέκατος τόμος: Readings in Welfare Economics τῆς Ἀμερικανικῆς Οἰκονομικῆς Ἐταιρείας, περιέχων ἀναδημοσιεύσεις βασικῶν ἀρθρων, ἐπιμελεῖα τοῦ συγγραφέως και τοῦ K. Arrow.

Ἡ ἐξ 180 σελίδων ὑπὸ παρουσίαν μελέτη τοῦ Scitovsky ἀποτελεῖ τὴν πρώτην του ἐργασίαν εἰς τὸν τομέα τῆς νομισματικῆς θεωρίας και τῆς τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν, ἐγένετο δὲ ἤδη δεκτὴ ὡς ἐπιτυχὴς διατύπωσις τῶν θεμάτων, μετὰ τὰ ὁποῖα ἀσχολεῖται. Πρόκειται, ἐν συντομίᾳ, περὶ σχεδὸν ἀπλῆς και βραχείας διατυπώσεως τῶν προβλημάτων, εἰς ἀπληρῶς ἀπλήν γλῶσσαν. Λέγομεν ἀπληρῶς διότι, ἐν Ἑλλάδι, ὅπου ἡ νομισματικὴ θεωρία και ἡ θεωρία τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν (μεταξὺ ἄλλων) οὐδέποτε ἐδιδάχθησαν σοβαρῶς και κατὰ ἐκσυγχρονισμόν τρόπον, ὁ μέσος οἰκονομολόγος θὰ συνηθίσῃ εἶναι στενῶς συνδεδεμένη και ἐνσωματώνει τὰς θεσμικὰς ἐξελίξεις τῶν προκεχωρημένων οἰκονομικῶν και τοῦτο καθιστᾷ τὴν θεωρίαν δυσνόητον δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἄμεσον γνώσιν τῆς θεσμικῆς μορφῆς, ὀργανώσεως και λειτουργίας τῶν προηγμένων χρηματοδοτικῶν συστημάτων. Αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτην προειδοποίησις διὰ τὸν ἀναγνώστην. Ἡ δευτέρη συνίσταται εἰς τὸ ὅτι τὸ ἐγχειρίδιον τοῦ Scitovsky ἐδημοσιεύθη ἀναγνώστην. Ἡ δευτέρη συνίσταται εἰς τὸ ὅτι τὸ ἐγχειρίδιον τοῦ Hicks: Critical Essays in Monetary Theory και ὡς ἐκ τούτου ὁ συγγραφεὺς δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὰς συμβολὰς και ἐπιτυχεῖς διατυπώσεις τοῦ βιβλίου αὐτοῦ.

Ἐξυπακούεται, ὅτι ὁ ἀναγνώστης τοῦ προκεχωρημένου αὐτοῦ ἐγχειριδίου, ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι ἐιδικός, θὰ πρέπει προηγουμένως νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν του μερικὰς ἐπισκοπήσεις τῶν συγχρόνων ἐξελίξεων τῆς νομισματικῆς θεωρίας και πολιτικῆς ὡς π.χ. τὴν τοῦ H.G. Johnson. Ἀλλὰ γενικῶς θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῆ, ὅτι ἡ νομισματικὴ θεωρία μετὰ τὸν Keynes θὰ ἠδύνατο νὰ λάβῃ δύο κατευθύνσεις, ἡ ἀφετηρία τῶν ὁποίων εὐρίσκειται εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν «Γενικὴν Θεωρίαν». Ἡ πρώτη κατευθύνσις ἀφορᾷ τὸ θέμα τῶν

«προσοδικῶν» καὶ τῆς «ἀβεβαιοτήτος», αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς σύγχρονου ἐγχορημάτου οἰκονομίας καὶ οὐσιωδῶς τὴν διαφοροποιοῦν ἀπὸ τὰ ὑποδείγματα τῶν κλασσικῶν. Ἡ δευτέρα κατεύθυνσις προκύπτει πάλιν ἀπὸ τὴν πρότασιν τοῦ Keynes, ὅτι τὸ χρῆμα δὲν εἶναι ἀπλῶς μέτρον μετρήσεως ἀξιών καὶ μέσον συναλλαγῆς ἀλλὰ, ὅπερ καὶ σπουδαιότερον, μέσον καὶ μορφή διακρατήσεως πλοῦτου. Τὴν κατεύθυνσιν ταύτην ἐκαλλιέργησαν οἱ Tobin καὶ Baumol καὶ κατέληξαν εἰς τὴν σύγχρονον θεωρίαν τῶν assets (ἢ ἐνεργητικῶν ἢ περιουσιακῶν στοιχείων ὅπως, ἀτελῶς, ὁ ὅρος θὰ μετεφράζετο ἑλληνιστί). Ἡ θεωρία τοῦ χρήματος κατέστη τοιοῦτοτρόπως μέρος τῆς γενικῆς θεωρίας τῶν assets, ὅπως ἄλλωστε καὶ ἡ σύγχρονος θεωρία προσαρμογῆς τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν. Εἰς τοῦτο δέ, συγκεκριμένως, ἔγκειται ἡ πρωτοτυπία καὶ ἀξία τοῦ ἐγχειριδίου τοῦ Scitovsky. Διὰ πρώτην δηλαδὴ φοράν εὐρίσκομεν διατυπωμένην εἰς ἀπλὴν γλῶσσαν (μὲ ὀλίγην στοιχειώδη ἀλγεβραν) σύνθεσιν διαφόρων διασκορπισμένων θεωριῶν ἢ προτάσεων μὲ κέντρον καὶ ἀφετηρίαν τὴν θεωρίαν τῶν assets. Φυσικά, σπεύδομεν νὰ προσθέσωμεν, ὅτι ἡ τοιαύτη τοποθέτησις, ἔχει μειωμένην ἀξίαν διὰ τὴν κατανόησιν τῶν νομισματικῶν προβλημάτων ἢ τὴν ἀξιολόγησιν τῆς νομισματικῆς πολιτικῆς ἐν Ἑλλάδι, ὅπου τὸ χρηματοδοτικὸν σύστημα τῆς χώρας κάθε ἄλλο παρὰ ἐκσυγχρονισμένον εἶναι καὶ τὸ ὅποιον, ἐν πάσῃ περιπτώσει οὐδέποτε ὑπῆρξε ἀντικείμενον βαθυτέρας καὶ ἀντικειμενικῆς μελέτης. Θὰ ἠδύνατο δέ τις ν' ἀποτολήσῃ τὴν γνώμην, ὅτι τὸ ἀνεξέλικτον τοῦ χρηματοδοτικοῦ (ἔχι ἀπλῶς τοῦ πιστοδοτικοῦ) συστήματος ἀποτελεῖ ἐν ἑκ τῶν κυρίων ἐμποδίων ἐπιταχύνσεως τοῦ ρυθμοῦ τῶν ἐπενδύσεων παγίου βιομηχανικοῦ κεφαλαίου. Διὰ τοῦ ὅρου «προηγμένον χρηματοδοτικὸν σύστημα» δὲν ἐννοοῦμεν ἀπλῶς τὴν ἀνάπτυξιν κεφαλαιαγορᾶς, ἀλλὰ τὸ ὅτι τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν assets ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ financial assets προσφερομένων καὶ ζητουμένων εἰς τὰς ἀγορὰς χρήματος καὶ κεφαλαίου τῶν καταλλήλων θεσμῶν καὶ εἰδικευμένων ἰδρυμάτων.

Ἄλλ' ἐπὶ πλέον, ὁ ἀναγνώστης θὰ εὕρῃ εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Scitovsky (χωρὶς νὰ διατυπῶνται ἀπ' εὐθείας) τὰς βάσεις καὶ τὰ συνθετικὰ στοιχεῖα τῆς λίαν ἐνδιαφερούσης ἔριδος, ἡ ὁποία λαμβάνει τρεχόντως χώραν εἰς διάφορα δημοσιεύματα καὶ τὸν εἰδικευμένον ἀγγλοσαξωνικὸν Τύπον — μετὰ τὴν ἀναζωογόνησιν τῆς νομισματικῆς πολιτικῆς ὡς μέσου ἐλέγχου τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος — μετὰξὺ τῶν «νεοκεϋνσιανῶν» ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν «νεο — ποσοτικῶν» ἀφ' ἑτέρου.

Τὸ βιβλίον τοῦ Scitovsky θὰ ἠδύνατο νὰ διαιρεθῇ εἰς τρία μᾶλλον μέρη. Τὸ πρῶτον ἀφορᾷ τὴν καθαρὰν θεωρίαν τοῦ χρήματος μὲ ἀνάλυσιν τῆς λειτουργίας τοῦ χρήματος, τῆς δημιουργίας χρήματος καὶ ἀνάλυσιν τῆς ζητήσεως χρήματος εἰς τὰ πλαίσια ἐνὸς προηγμένου χρηματοδοτικοῦ συστήματος μὲ μεγάλην ποικιλίαν τύπων ἀξιογράφων καὶ χρηματοδοτικῶν ἰδρυμάτων. Ἐν συνεχείᾳ διερευνῶνται τὰ προβλήματα ἰσορροπίας τὰ προκύπτοντα ἐκ τῆς ὑπερτιμῆσεως ἢ ὑπερπροσφορᾶς τοιοῦτων ἀξιογράφων καὶ ἡ ἐπίδρασις τῶν ἐπὶ τῆς δαπάνης τοῦ εισοδήματος καὶ τοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν ὑπὸ διαφόρων προϋποθέσεις. Αὐτὸ τὸ ὅποιον χαρακτηρίζει τὴν ἀνάλυσιν τοῦ τμήματος τούτου, δὲν εἶναι τόσοσὸν ὁ προσδιορισμὸς τοῦ ἐπιπέδου ἢ τοῦ ρυθμοῦ μεταβολῆς τοῦ εισοδήματος ἢ τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος, ὅσον τὸ εὐρύτερον πλαίσιον τῆς μακροχρονίου αὐξήσεως τῶν τιμῶν, τὸ ἀπαντῶμεν εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς οἰκονομίας τοῦ Δυτικοῦ Κόσμου, δηλαδὴ τὸ τοῦ μακροχρονίου πληθωρισμοῦ.

Τὸ δεύτερον μέρος ἀσχολεῖται μὲ τὰ προβλήματα τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν καὶ ἀποτελεῖ ἐν μέρει ἀπλουστευμένην διατύπωσιν τῆς ἐργασίας τοῦ Meade ἐπὶ τοῦ θέματος. Τὰ προβλήματα προσαρμογῆς τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν διαφωτίζονται τόσοσὸν εἰς τὰ πλαίσια τῶν διαφόρων διεθνῶν νομισματικῶν συστημάτων, ὅσον καὶ εἰς τὰ πλαίσια μεταβλητῶν προσφορᾶς καὶ ζητήσεως τῶν διαφόρων assets εἰς τὰς διεθνεῖς συναλλαγὰς. Τοιοῦτοτρόπως, ἡ θεωρία προσαρμογῆς τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν ἀποτελεῖ τμήμα τῆς γενικῆς θεωρίας τῶν assets. Ὁ χειρισμὸς αὐτὸς διευκολύνει μεγάλως τὴν κατανόησιν συγχρόνων φαινομένων, ὡς τὴν ἔλλειψιν ἀποτελεσματικότητος εἰς τὴν καταπολέμησιν τοῦ πληθωρισμοῦ ἐν Η.Π.Α. διὰ τῶν συνήθων μέτρων καὶ μεθόδων τῆς νομισματικῆς πολιτικῆς

εφαρμόζεται εις άλλας χώρας. "Ας μὴ λησμονῶμεν πόσον ἐβλαπὼν καὶ πόσον βλάπτουν εἰς τὸ Ἠνωμένον Βασίλειον ἀπὸ ἀπόψεως οἰκονομικῆς προόδου, ἀπὸ ἀπόψεως ροπῆς πρὸς ἀποταμίευσιν καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν οἱ ἐκεῖ ὑψηλοὶ φορολογικοὶ συντελεσταί, ἂν καὶ ἀκόμη τὰ μέσα εἰσοδήματα φορολογουνται ὀλιγώτερον ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Τὰ ἀνωτέρω ἰσχύουν ἔτι μᾶλλον τώρα ὅπου ὁ ἀγὼν κατὰ τῆς Φοροδιαφυγῆς εἶχεν ἐπιτυχίαν τινά.

"Ἐν σημείον, ὅπου δὲν δύναμαι νὰ συμφωνήσω μὲ τὸν συγγραφέα, εἶναι ὁ ἐκμέρους τοῦ χαρακτηρισμὸς τῆς Ἑλλάδος ὡς ἀναπτυσσομένης χώρας, ἀφοῦ τὸ κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα ἔφθασε τὰ 700 δολάρια ἐτησίως. Πιστεύω, ὅτι ἡ Ἑλλάς ἔπαυσε οὕτως ὑπὸ τὴν τεχνικὴν ἔννοιαν τοῦ ὄρου νὰ εἶναι ἀναπτυσσομένη χώρα ἀπὸ μερικῶν ἐτῶν καὶ ὅτι ἡ σύγκρισις πρὸς τὰ ὑψηλότερα ἐπίπεδα ἄλλων χωρῶν πρὸς τὰ ὁποῖα κατευθυνόμεθα δὲν δύναται νὰ δικαιολογήσῃ τοιοῦτον χαρακτηρισμόν. Τὸ ἂν, ὅπως ὑποστηρίζει ὁ συγγραφεὺς, ἀρκῆ ἡ νομισματικὴ καὶ ἡ πιστωτικὴ πολιτικὴ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ἐξαρτᾶται ὄχι μόνον ἀπὸ τὸν τρόπον ἐφαρμογῆς ἀμφοτέρων, ὅπου πολλὰ ἐβελτιώθησαν καὶ ἀπλοποιήθησαν ἀπὸ τὸ 1967, ἐν πολλοῖς χάρις εἰς τὴν πρωτοβουλίαν καὶ χάρις εἰς τὴν ἔμμονὴν τοῦ συγγραφέως, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν μορφήν τὴν ἐφαρμογῆν καὶ τὰς συνεπειὰς τῆς φορολογικῆς πολιτικῆς. Περὶ ταύτης ὁ συγγραφεὺς οὐδὲν ἀναφέρει, προφανῶς, διότι δὲν ἦτο καὶ δὲν εἶναι καθ' ὕλην ἀρμόδιος, ἀλλὰ τὸ θέμα ἀρκετὰ σπουδαῖον διὰ νὰ μὴ ἀγνοηθῆ.

"Ὡς πρὸς τὰ καθήκοντα ἀφ' ἑνὸς τοῦ δημοσίου τομέως, ἀφ' ἑτέρου τοῦ ἰδιωτικοῦ τομέως εἰς τὴν προσπᾶθειαν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως συμφωνῶ μὲ τὸν συγγραφέα καὶ τὸ αὐτὸ ἰσχύει δι' ὅσα ἀνέπτυξεν ὡς πρὸς τὰ πλεονεκτήματα τοῦ μὴ ὀλοκληρωτικοῦ προγραμματισμοῦ. Θὰ ἐπεθύμουν, τέλος, νὰ ἀναφερθῶ εἰς τὴν τελευταίαν μελέτην τοῦ βιβλίου περὶ τῶν ἐπιδιώξεων τῆς νομισματικῆς πολιτικῆς καὶ νὰ θέσω τὸ ἐρώτημα, τὸ ὁποῖον ἔθεσα καὶ εἰς τὸ ἄρθρον μου εἰς τὸν «Οἰκονομικὸν Ταχυδρόμον» τῆς 29 Μαΐου 1969 ὡς πρὸς τὴν πιστωτικὴν πολιτικὴν τῆς Τραπεζίης τῆς Ἑλλάδος τὸ 1968. Ἐννοῶ τὸν ρυθμὸν χορηγήσεως τῶν πρὸς τὴν οἰκονομίαν μεσοπροθέσμων καὶ μακροπροθέσμων πιστώσεων τῆς πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς προσπάθειας οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Θὰ ἔλεγον ὅτι ὁ ρυθμὸς αὐτὸς εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ ὅ,τι πιστεύω θὰ ἐπέβαλεν ἡ ἐξάρτησις τῆς ἐξωτερικῆς μας ἰσορροπίας ἀπὸ τὴν εἰσοδὴν τῶν κεφαλαίων τῶν Ἑλλήνων τῆς διασπορᾶς καὶ τῆς ἀλλοδαπῆς, ἢ ψυχολογία μας καὶ τέλος ἡ νομισματικὴ μας πείρα καὶ μάλιστα ὁ περιορισμὸς τοῦ ἀποθησαυρισμοῦ.

Δημ. Ἰ. Δελιβάνης
Καθηγητῆς Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Fritz-Reinhard Stroschein: «Die Befragungstaktik in der Marktforschung». *Ἐκδ. Betriebsw. Verlag Dr. Th. Gabler, Wiesbaden, 1965, σελ. 158, τιμὴ πανόδετο 15,20 μάρκα.

"Ὁ καθηγητῆς τοῦ ἐλευθέρου Πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου Μπέρενς ἐκδίδει ἐδῶ καὶ κάμποσο καιρὸ τὴν σειρὰ δημοσιεύσεων «Ἐκμετάλλευσή καὶ Ἀγορά». Τὸν πρῶτο τόμο τῆς σειρᾶς ἔχει γράψῃ ὁ ἴδιος μὲ τὸν τίτλο «Ἡ δημοσκοπικὴ ἔρευνα τῆς Ἀγορᾶς», πού ἀξιολόγησα παλαιότερα, καὶ πού εἶναι ἀφιερωμένος στὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς ἔρευνας τῆς Ἀγορᾶς, πού ὑπάγεται στὴν ἐμπειρικὴ κοινωνικὴ ἔρευνα. Τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ βιβλίου ἐκείνου εἶναι διεξοδικὰ συυφασμένο μὲ τοὺς τρεῖς σημαντικούς τεχνικο—μεθοδικούς τρόπους, δηλαδὴ τῆς ἐρωτήσεως, τῆς παρατηρήσεως καὶ τοῦ πειράματος. Ὁ προκείμενος τόμος (2ος κατὰ σειρὰ) ἔχει ὡς ἀποκλειστικὸ ἀντικείμενον τὴν ἐρώτησιν, κατὰ τὴν ἐξήγησιν ἀπὸ τὴν κεντρικὴν σημασίαν, πού ἐνέχει ἡ «Τακτικὴ τῆς Ἐρωτηματολογίας»—διπλα στὴν «στρατηγικὴ τῆς Ἐρωτηματολογίας»—ὡς ὅσον μὴ ἀπὸ τῆς πρὸ σημαντικῆς μεθόδου τῆς δειγματοληπτικῆς ἔρευνας τῆς Ἀγορᾶς. Εἶναι γραμμένος ἀπὸ ἕνα ἀξιόλογον συνεργάτη τοῦ καθηγητῆ Μπέρενς, τὸν Δρα Στροσάϊν, πού κατέχει

τάζονται τὰ εἶδη τῶν κινήτρων, δειχνεται ὅτι ἡ διαίρεσή τους σὲ τέτοια «ἐπιζητήσεως ἡθονῆς» καὶ «ἀποφυγῆς δυσαρσεκειᾶς» ἔχει μόνο ἀξία αὐτοπατατηρήσεως ἀπὸ μέρους τῶν ψυχολόγων. Ἀντίθετα ἡ διαίρεση ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων ἐπιδιώξεων—ὅπως τὴν ἐπιχειρεῖ ὁ ὀνομαστὸς καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου Lersch—σὲ τέτοιες τοῦ «ζωντανοῦ εἶναι», τῆς «ἀτομικῆς αὐτοῦ τάρξεως» καὶ τῆς «αὐτοεξυψώσεως τῆς ὑπάρξεως» βασίζεται σὲ μία συνολικὴ θεώρηση τῆς ἀνθρώπινης ὑπάρξεως στὶς σχέσεις της πρὸς τὶς διάφορες περιοχὲς τῆς ζωῆς, τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ τοῦ κόσμου τῶν ἀξιών. Ὁ ἀσυνήθιστος μεγάλος ἀριθμὸς τῶν συμβόλων, ἀπὸ τὶς ὁποῖες εὐάριθμες εἶναι πολὺ σύντομες, καθιστᾷ ἀδύνατον τὸ ἐγχείρημα τῆς κριτικῆς δικαιώσεως τῆς καθεμίας. Μερικὲς ἀναφέρονται σὲ ζητήματα ὀρολογίας, ἄλλες προβάλλουν τὴ γενικὴ φαινομενολογία τῶν κινήτρων, ποὺ ὀδηγοῦν σὲ ἀντίστοιχες πράξεις, ἄλλες ἀσχολοῦνται μὲ τὶς μορφές τῶν κινήτρων καὶ τῆς Motivation, ἀρκετὲς ἀναλύουν τὰ εἶδη τῶν κινήτρων, ἄλλες, πάλι, πραγματεύονται τὴ Motivation σὲ σχέση μὲ τὸν ἠθικὸ κανόνα, κι' ἄλλες περιγράφουν τὰ θέματα τῆς συγκρούσεως, τῆς ἐκλογῆς καὶ τῆς ἀποφάσεως. Οἱ διαφορὲς ἀντιλήψεις ἀντικαθρεφτίζουν τὶς διαφορὲς κατευθύνσεις τοῦ ἐπιστημονικοῦ στοχασμοῦ, καὶ περισσότερο, φυσικά, ἐκείνων ποὺ κυριαροῦν στὸν ἀγγλοσαξωνικὸ χῶρο, καὶ εἶναι, γι' οὗτὸ τὸ λόγο, τῆς «μόδας». Μολονότι τὸ βιβλίον προορίζεται, ὅπως εἶναι φυσικό, σὲ πρώτη γραμμὴ γιὰ τὸν ψυχολόγο, νομίζω πῶς καὶ ὁ οἰκονομολόγος ἔχει νὰ κερδίσει πολλὰ ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσή του, κι' ὅταν ἀκόμα δὲν ἐνδιαφέρεται μονάχα ἀπὸ ἐπαγγελματικὴ σκοπιὰ, ὅπως λ. χ. ὁ ἐρευνητὴς τῆς ἀγορᾶς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ γενικώτερη ἐπιστημονικὴ περιέργεια.

Κ. Στυλιδιώτης